

Eesti Postimehes aastatel 1894–1900 ilmunud sõnumid ja teated Abhaasia Estonia küla asunikult Johan Pihlakalt (1861–1915). Taga-Kaukaasia: Abhaasia: Estonia, Suhhumi. Haigused, sh. malaaria, kopsupõletik, kõhutõbi. Noormees Karl Suits surnud (1894). Estonia asunduse jõed: Kelasuri (Galipur) ja Kodoring kaks väiksemat jõge; üleujutused Estonias. Mazarka (ka Masarka) jõgi ja sillad. Johan Pihlaka põllu kadumine jõkke (1895). Johan Pihlaka lehma varastamine abhaaside poolt (1896). Johan Pihlaka uue maja mahapõlemine (1896). Luuletus „Kadunud õnneaeg”. Viljahinnad ja vilja müük. Maade rentimine maisi kasvatamiseks. Mesilaste pidamine. Jaan Kilk: tema surm ja matust Estonia külas. Tagasivaade Kilgi elule. Estonia koolimaja ehitamine 1886–1888. Peeter Piir. Kontserdid ja näidendid Estonias. Kristjan Suits. L. Puuss (? , hiljuti Eestist tulnud). Joosep Pint. Knuut (vennad Knuudid). Estonia külavanem J. Suu. Külavanema abi J. Piir (Joosep Peetri poeg Piir?). Estonia kohtumees H. Õuner. Kiriku eestseisja K. Suu. Eelmise külavanema raiskav käitumine. Pastor Bernhoff (Bernhof). Petismisjonär August Born Eestist. Raudtee ehitamise plaanid. Suhhumi Põllumeeste seltsi asutamine. Gerassim Rõbinski (Rõibinski). Jakob Mihkelson (Michelson). Põllumeeste seltsi liikmed, sh. eestlased. Drandi (Drandoi) küla velskrid ja apteek, peaarst; Drandi küla rahvad ja kauplused. Estonia asunik Adam Tsärn Võnnu khk-st Rasina vallast ja temaga juhtunud õnnetus. Estonia palvemaja oreli muretsemine (1897); orelimeister K. Kalmus Põhja-Kaukaasiast Livooniast. Estonia küla paiknemine (majad kolmes 2-3 km pikkuses reas). Mölder ja sepp Jüri Korbmann, tema poja õnnetu surm. Estonia asunik, endine Jüri khk Aruküla valla koolmeister Mart Kala perekond ja nende õnnetused. Linda küla orkester. Estonia küla viiuliansambel. Kutaisi uus kuberner Horschelmann Eestist. Kooliõpetaja August Härms ja tema lahkumine Odessasse (1899), uue koolmeistri otsimine (1899) ja uus koolmeister (1900) Mihkel Vunk Vana-Vändrast. Rändur von Neugarten. Estonia asunduse õige aadress. Külaskäik Linda asundusse, teekond sinna. Linda asunduse vaimuelu. Linda asunik Mihkel Kaares (Karres). Linda asunduse harmoonium ja palvemaja kell. Linda asunduse elumajad. Lahke vastuvõtt. Joomine Lindas. Sakslane Reckemann ja tema tütre röövimine; röövlite tabamine. Alam-Linda eesti asunik Juhan Mätik ja tema mõrvamine. Vennad Bode'd Akapa (Agaapa) eesti külast. Venelase tapmine Estonia külas. Neudorfi saksa-eesti küla asunik Leesmann: röövlite rünnak tema majas. Bathumi–Suhhumi–Novorossiiski raudtee ehitamise plaanidest. Maasikakasvatus Suhhumi piirkonnas. Alam-Linda asunik Tiit Teder ja tema aiapidamine. Katse asutada Estonia külas haridusselts. Estonia täiskogu koosolekul osalejate lapsik käitumine. Estonia küla asunike avalikud kohustused: küüdikorrad ja teede sillutamine. Abhaasia aadel. Teede vilets olukord ja lahendus. Drandi (Drandoi) küla. Aasta 1903 halb talv ja haigused: malaaria, sarlakid ja kopsupõletik. Linda asunik Mengel ja tema 5 lapse surm. Hobuse- ja lehmavargused ning seni kehtinud kord hüvitamiseks. Kaukaaslaste (tšerkessid, abhaasid) suhtumine vargustesse. Grusiinid, megrelid, imeretinid, guriid, georgiid. Suhhumi piirkonnas alates 1899 keelatud teiste rahvaste elamatulek peale vene õigeusklike. Endine Oudova asunik Abram Suu Estonias ja talle asumisloa mitte andmine. Asunik ja võõrmünder J. Pint ja tema 35. sünnipäeva pidu 6. juulil 1903 ilma alkoholita. Karskus Estonias. Dmitri Slavjanski ja Margarita Slavjanski kontsert Suhhumis. Aitäh bibliograafilise

abi eest Merike Kiipusele ja Helje Laasile kirjandusmuuseumist. Digiteeris A. Aule, kirjaviis muutmata.

Eesti Postimees (nr. 51), 17. detsember 1894, lk. 3

Suhum-Kaleest. *Aasta lõpul.* Käesolew aasta jõuab jällegi ajamere ääreta sügawusesse, kuhu tuhanded eel on läinud. Ei ole ajal püsi ei peatust: Enne kui sa talle „tere tulemast” jõuaksid ütelda, on aeg sulle juba „jumalaga” ütelnud; — uued ajad tulewad — needgi kaowad igawdusesse ja meie elu ühes ka. Wõiks elu ajast lahutada, ei oleks meil asja suurt kurtagi, aga ei sarnast hemikeri olewikus ei ole ega tulewikus tulema ei saa, see’p meid aja kiire kadumise üle kurtma panebgi. Ajawankril istub weel sala-sõber saatus, kes meie eluga väga tujukalt mängib, ilma et tema eest wõimalik oleks kõrwale hoida. Kord juhib ta inimest rõõmulille lehkawatele radadele, kus ta linnukeel rõõmu häälesid üles poole hüüab, kord aga kannab teda mööda konariku teed, mööda kiwa ja kända, mööda kibuwitsu ja ohakaid ja mööda mässawaid elumere laeneid, kus ta igatsusega õhkab: „Kuld rannake! Mil jõuab laew su kaldale?” aga elu silmaring on tume ja udune ning saatuse käsi kare, nii et kuld- wõi rahuranna siniwiir kustgiltgi silmi ei paista. Wiimaks, kui inimene saatusega wõideldes ometi hingamise maad oma jalale leiab, siis on juba tükk elu kadunud ja surnuaja wäraw hää tüki lähemal. Kes jõuab ülesarwata, mis saatuse armuta käsi praegu lõppewalgi aastal on teisiti teinud, kui meie põrmulased seda ootasime ehk soowisime. „Küll wägewad troonid, küll keisrid ja kroonid” on saatuse ette alandama pidanud. Meie armastatud Riigiisa Keisri Majesteet Aleksander III., maailma Kõigewägewam Walitseja, puhkab juba ootamata wara wiimist und. Seda saatuse-lööki nutawad miljonid truud alamad, leinab kõik maailm!

„Mets, meri, — wägew wennapaar,
Oh uinutage kallis Tsaar,
Et magaks magusast!”

Niisamuti on maailma kõige kuulsam klawerimängija A. Rubinstein manala majadesse läinud, sääl ekselents Eestimaa kuberner würst Schahowskoi. Saatuse kare käsi katsub kõiki ühte wiisi. „Ma waatasin würstide toad, ja waata, sääl oliwad silmapisarad”, see kirjasõna jääb igawesti tõeks. Ka on weel paljudgi, kellega hilja aegu weel ühes eluteed rändasime, oma reisikeppi maha panema ja eluwäljalt lahkuma pidanud, sest: „Mäest üles ja mäest alla, Said sa küll hõlbuga, Kuid tühjast haua künkast Sa üle küll ei saa”. Ja kes teab: — „Kui jälle aasta muudab end, Siis hingam ma ehk sina wend!”

Ka Suhumis oli tänawu palju haigust, nimelt kopsupõletikku. Mitmed noored ja wanad läksiwad mulda, mitmed, nende seas ka nende ridade kirjutaja, pääsiwad nagu imewäel surma suust. Hiljuti awas ennast hauauks jällegi ühele noorele mehele, Karl Suitsule, kes siinse laulu- ja muusikakoori tähtsam liige ja näitemängija oli ja kõikidest väga lugupeetud sai. Täna terwe, nädali pärast surnud! — Keegi ei wõinud seda uskuda. Hinga rahu, noor suguwend,

päewa palawast ja koormast! Sa oled noorematele eeskujuks olles hääd seemet külwanud, lõika seda ükskord rõõmuga. Seniks hääd ööd mulla põues!

Nõnda on saatus igal pool jäljed järele jätnud, kuid meie kaebtus ei muuda asja, sellepärast julgesti uues lootuses tulewikule vastu. Annaks Kõigekõrgem, et uus aasta õnnelikum oleks ja kõik halbtused Eesti rahwa seast kaoks ja lõhed ja waenud wendade wahel wana aasta hauda maetud saaks, külap siis ka saatus meid tasasemale teele talutab ja nii mõnedgi haawad löömata jätab, mis tihti oma süü läbi saanud on.

Suhumi elust ja olust saan uuel aastal pikemalt kirjutama, kui aga „Eesti Postimees” ruumi lubab ja Kaukasias maa uudised lugejatele meeldiwad.

Seniks hääd terwist ja õnne wana aastat igawesele unele uinutada ja uuele kiigut walmis seada!

J. Pihlakas.

Eesti Postimees (nr. 4), 28. jaanuar 1895, lk. 3

—as **Suhum-Kaleest**. Hääd uut aastat, kallid kodumaa kaimud, wennad ja õed! Rahu, terwist, õnne ja ühendust kõigis ettewõtmistes teile! Õitse ja haljenda Eestlaste maa!

Keda saatuse armuta käsi kallist kodumaa rüppest on lahti kiskunud ja ajawankril wõõrastele radadele weeretanud, sellel jääb ikka weel mälestus alali, mis wõõrsil wiibijat, kui nägemata paeltega kodumaa külge ja isa õue kinni seob, mida ka aeg ega tuhanded werstad häwitada ei jõua. „Ennem unustagu mu parem käsi iseennast ära, kui ma sind unustaksin, mu isamaa!” Mälestus teeb wanemate hauadgi lahti ja meie näeme endid waimus nende keskel olema, nagu wanasti. Ühe sõnaga: kaugelolija elab ja trööstib ennast minewiku mälestusest, mis kuldajana silmade ette kujuneb. Niipea, kui aga tõsidus oma praeguses kujus ette astub: „Siis aiman oma hinges ööda, ei ühteainust tähekest!” Wõõral pinnal tunneb wast inimene sõnade „isamaa” ja „emakeele” õiget tähendust. Kui oleks weel kord õnneks antud ja palgaks pandud isamaa hiilgawa pinnale astuda, siis wõiks seda õnnetundmist küll Joosepi ja Benjaminini kokkusaamisega wõrrelda. Siis: „Nuttus suud su pühal pinnal annaks, teretaks sind, isamaa,” aga see näitab wõimata olema ja soow: „Ma soowiks sinna oma haua, kus koit mu hälli kullatas!” jääb wist paljaks soowiks; kuid pisarad woolawad wabalt Mustamere ja Kadora jõe kaldale, nagu Israeli lastel Babelis, täheks, et Kaukasias uhke loodus ja Suhumi alaline suwi isamaa lumehangesid wäärt ei ole „kus kaswasime külma käes, kui kuusk säääl külma härma sees.” Siisgi — Jumal tänatud! — weel ei ole kõik ühendus kodumaaga katkenud: Pääle mälestuse on weel nähtaw sõna, s. o. kiri alali jäänud ja sellel teel wõime üheteisega ajalehtedes wabalt ja suguwennaliselt juttu ajada ja seega Lääne- ja Mustamere wahel ühenduse-paela palmida, sest et „walwamas isamaa waim meie wahel, looduses liikumas lennula.”

Täna wõtan siis jutulõnga ilmadest käsile. Ilmade kirjeldus on küll enamasti igaw lugeda, et aga siinsed ilmad kodumaaga wõrreldes hoopis isetaolised on, siis ei taha neist mööda minna.

Talwet ei ole meil selle aastaaja sees weel olnud. Ööseti on wahel hall kord maas olnud, aga päewad selle eest soojad, 10°—15° R. Niisugused kenad ilmad on kõige sügise siinamaale olnud. Teed on kuiwad ja paremad sõita kui suwel, kus kange palawus ja tolm sõitu raskendab. Tähendada tahan weel, et meie suwel siin kaks, aga talwel kõik neli aastaaega korraga läbi elame. Wõtame näituseks praegu möödaläinud Jõulud ja uue aasta: Oleandrid, epheid ja muud lõunamaa kasud lehitsewad talwel just kõige kenamas rohelistes lehekuues ja murul ja teede ääres tärkas noor õrn rohi nagu kewadel, soojus oli suwine, suurtest põhjapoolsematest puudest langesiwad wiimased lehed, mõni peremees wõttis puudelt wiimased õunad ja poisikesed käisiwad metsas pähkliil, just nagu sügisel ja Kaukasia lumemäed tõstawad nii suwel kui talwel oma määratumad pääd läbi pilwede taewa sinasse, nii et talwet läbi aasta näha wõime, kui küll käega katsuda ei saa. Ütle mata tore ja waimustaw pilt suures looduse-kojas! Mis see on aga, et silmad üle nende mägede ja Mustamere nurga püüawad kaugele põhja poole waadata, kus walju talwe käes walitsus on ja sarnast ilu praegusel ajal mõteldagi ei ole? Eks „sää! on see maa, kus minu häll kord kiikus ja mu isadel!” — Kaukasia maa on küll looduse pooles ütle mata tore, aga ta ei jõua sellel südant sõlmida, kes sää! sündinud pole. Et siin wäga wähe talwet on, mõni aasta aga sugugi ei ole, tuleb sellest, et õhtust kuni keskhommikuni mäed külma ees warjuks on, õhtu pool aga meri kliimad ühetasandab. Et aga õhus rohkesti niiskust on, siis tikub külm-tõbi tihti wõõrsile tulema, mis küll suurt waewa ei tee, kuid Chinin muriatic olgu alati kodu, muidu sõbrast lahti ei saa.

Et ühekorraga palju ajalehe ruumi ei raiskaks, lõpetan seekord, — saame ju pea jälle kokku.

Eesti Postimees (nr. 7), 18. veebruar 1895, lk. 3

Suhhum-Kalest, 31. jan. 1895. *Kodori jõe koerustükid*. „Tahan teile ütelda” ja praeguses kirjast pisut pajatada, mis Kodori jõgi meile wahest tükka teeb — tükka teeb, jah! Et Eestimaa tasane on, siis on sää! jõgedes ka wee jooks tasane ja sügawa põhjaga, selle wastu on aga mägestiku jõed hoopis iseloomu: laiad, madala põhjaga, aga wee jooks on kiire, nii et pää waadates ümber käima hakkab. Kuna madaliku jõed oma algust hallikatest wõi soodest saawad, sünniwad mägestiku jõed otseteel pilwerindadest, s. o. pilwetesesse ulatwatest mägedest, sulamise ja igawese lume piirilt. Kaukasia mäed sünnitawad wäga palju jõgesid, kaunis suur arw on neid ka endises Aphaasi riigis ehk praeguses Suhhumi maakonnas (округъ.) Eestlaste käigu piirides on 2 suurt jõge: Galisur, 4 wersta linnast, millel suu juures umbes poole wersta pikkune sild pääl on ja Kodor, 20 wersta linnast, mille siinpool kaldal Estonia asutus

seisab, siis veel lugemata hulk vähemaid jõgesid ja ojasid. Kodori teiselpool kaldal elavad siitmaa pärisrahwas Aphaasid, kelledel siinpool kaldal elamine keelatud on, et nad Türgi sõja ajal mässamist tõstsiwad ja väga suured hobusewargad on. Nendest edespidi rohkem. — Harilikult on siinseis jõgedes weeseis väga madal. Kodori jõgi on küll 1—2 wersta lai, aga temast wõib, iseäranis talwel, kui mägedes ei sula, pea kuiwa jalaga läbi minna. Jõe põhi on suuremalt jaolt kuiw, ainult mõned väikesed ojad nirisewad siin ja säääl sügawamates kohtades. Kui aga suured wihmasajud ehk liig palawad ilmad on, mis mägedes palju lund sulatab, siis tõuseb wesi paari päewaga arutu suureks, mis hirmsa kiirusega ja kolinaga merde tõttab, kaldaid lõhkudes ja mõnikord ülegi tungides. Wiimasel korral on hirm ja kartus suur, sest kui wesi ju üle maa hakkab käima, ei pruugi ta kuigi sügaw olla, kui kiired wood kõik, mis ees on, ära pühiwad. Nii tõusis wesi 1888 aastal juba nõnda, et aedu, paiguti wilja kõige päalmise mulla korruga ja ühe majagi ära wiis. Pisut veel ja kõik oleks otsas olnud. Pääsmist ei ole ka sarnasel lool mõteldagi, sest vähemad jõed on ümberringi juba ennem weega täidetud ja Estonia asutus seisab just suure- ja väikese-Kodori delda pääl. Õnneks pole aga nõnda suurt õnnetust juhtunud. Ka ei wälta see wihaste wesineitside mäng wõi pulma sõit kuigi kaua: paar tundi ja juba on alanemist märgata ja paari päewaga on jõgi jällegi wanas olekus, kuid põllumeeste kulu pääl ennast rohkesti laiendanud. Nii ähwardas Kodor Estonia küla kõik oma rüppe kiskuda ja ta on ennast õige majade lähedale nihutanud, nii et põllud õige väikeseks jääwad. Kaardi järele waadates on Kodor nende ridade kirjutaja põllu pikkusest 115 süllda ära wõtnud. Estonia küla on üle 3 wersta pikk ja nii on kõikide põldudest ühel rohkem, teisel vähem Kodori rüppe kadunud. Ka muudab ta iga suure wee ajal rohkesti oma kuju. Sügawad kohad saawad woolawast weejõuust kiwa täis täidetud, wee alanemisega jääb paks muda kord pääle, mõne aastaga on suur mets pääl, sest taimeriik kaswab siinses soojuses väga lopsakalt, ja saared on walmis, kuna wanad kõrgustikud ja saared weest ära uhutud saawad. „Kõik orgusid peab ülendatama ja mägesid ja mäekinkusid alandatama,” seda toimetust mõistab Kodor väga hästi. Ka toob ta suure weega põliseid puid kõige juurtega alla, mille jooksu kiirust küll kiirrongiga tuleb wõrrelda. Pääle wee alanemise on kõik kõrgemad kohad jõe pääl puid täis, kust paljugi põletuse tarwis kodu weetakse. Kae lugeja, ma pole sind tüssanud — eks need ole koe-rustükid küll! Mis Kodori kohta öeldud, sünnib ka teiste siinsete jõgede kohta.

Mis täna puudu jääb, täiendan tulewa kord, — ega kõik korruga pauna ei mahu.

J. Pihlakas.

Eesti Postimehe Lisa (nr. 11), 17. märts 1895, lk. 84 (sama tekst oli ilmunud aastaid varem Sakalas nr. 22 – 14. juuni 1886, lk. 3 pisut teistsugusel kujul)

Kadunud õnneaeg.

Süda raske, meel on kurwal tujul,
Pisarad mul lang'wad laugelta.
Kadun'd ajad ast'wad warju kujul
Waimu silma ette kaugelta.

Õnnis aeg, — kus lill ja linde kaja
Kodu nurmel weel mind rõõmustas!
Meeles ikka waikne isamaja,
Kus mind kallis ema kaisutas.

Kallis isamaa! miks olen ära
Sinu pinnalt lahkun'd kaugele?
Kas ei sinu hiilgaw tähte sära
Südant ei wõin'd sundi' rahule?

On mull' wõõrad tuuled õnne toonud,
Istutan'd mu hinge rahumaad?
Ei — nad on mult terwelt ära wiinud
End'sed õnne ajad ilusad!

Õnneaeg, sa kallis lapsepõli
Tule weel ehk korra tagasi!
Isamaa, kus rõõmu rohkest oli,
Las' weel astun sinu radasi!

Kadun'd õnneaeg ei enam tule,
Ajameres jääd'walt magab ta.
Isamaa, — ka sindgi enam pole, —
Kurtes wõõral rajal rändan ma!

J. Pihlakas.

Eesti Postimees (nr. 19), 12. mai 1895, lk. 4

J. P. *Suhum-Kalees*, 24. apr. 1895. *Põllusaagist ja tööst*. Wiljahinnad on meil kaunisti kerkinud. Juba mõnda aastat seisiwad siin maisi hinnad 35—45 kop. puud, aga tänawu maksti 60 kop. puudast. Möödaläinud aastal oli maisi saak kehwapäraline, aga paremad hinnad tasuwad nüüd seda ära, mis saagi paljust puudu jäi. Harilikult ostawad maisi Türklased, ja on siis hinnad selle järele, kui suurel määral Türgimaa seda tarwitab. Enamasti tulewad nende laewad maikuu sees, tänawu juba aprilli keskel, Estonia külast umbes 7 wersta, Suhumist 20 wersta Kodori jõe suhu, kus kaupmeestel suured wilja-aidad on.

Sinna wiidakse siis ka wili kokku. On mitu laewa korruga, siis kerkiwad ka hinnad, nagu see nende päewade sees sündis. On laewad ära läinud, langewad hinnad jälle enam ehk wähem alla. Siine rahasaamine on siis kõige rohkem aprilli- ja maikuul. Talwine sissetulek on ainult wiinast ja wõist. Wiinapuid on pea kõikidel ja wiina toop maksab sügisel 10 kop., hiljem 15—20 kop., aga rohkemal mõõdul müüjaid, kes 100—200 pangi wiina saawad on wähe, sest maad on kitsad ja leiba ei wõi tegemata jätta kuna wiinapuud aastaid nõuawad. Et maad kitsad, siis rendiwad Eestlased iga aasta umbes 1000 r. eest ja rohkem Bulgaarlaste ja Moldaawlaste käest maisi tarwis maad, kus 20 r. dess. eest maksetakse; sellepärast Eestlastel ka maisi müüa on, kuna oma põldudest suurt üle ei jää. — Wõid saab talwe ümber kõige rohkem ja maksetakse linnas hää wõi naelast 40—45 kop., kuna suwel palawaga wähe wõid saab ja seegi maotu on. Munade hind enamasti 1 kop. tükk.

Mesilasi peetakse siin ka sugupärast, aga mesi on mõru, nii et seda ei tahagi, kuna Eestlased, kes weidi kõrgemal mägedes asuwad, küll hääd mett saawad. Siidiussi pidamine läheks siin küll, nagu siit pärismaalastest näha on, kes siid, nagu Eestlased linu walmistawad, aga „jõuab see kõigiga jahtida,” ütlewad Eestlased ja neil on ka õigus, sest siidiusside pidamine tarwitab suurt hoolt ja Eestlastel pole selleks sugugi aega. Ja mis nad sääls siis õige teewad? Eks nad ju õnnemaal ela, kus toit iseenesest suhu kukub, — küsib mõni ehk nalja kuul. Pole wiga, las' ma aga jutustan, mis siin aasta ümber tehtakse, aga täna läheks see liig pikale, siis — kannatust sõber, — tulewakord.

Eesti Postimees (nr. 20), 19. mai 1895, lk. 3

—as. **Suhum-Kalees.** 14. apr. 1895. Talwet ei ole meil käesolewal aastal olnudgi. Juba 2. webruaril hakkasiwad kisseli-puud õitsema ja puu pungad puhkema; selle järele saatsiwad ploomipuud oma õied wälja päikest teretama ja maailma ilustama. Et siin kõik kohad wiljapuid täis on, siis on õie aeg väga ilus, päris paradiislik. Näitab, nagu oleks keegi lugemata hulk õiekuhjasid nägemata paeltega taewa sinasse rippuma sidunud. On tähendatud puudest walged õied maha pudenenud, siis pakuwad pfirsihi-puud oma punaste õitega sedasama waatust. Jälle hiljem ja osalt weel praegu, õitsewad õunapuud, aga et nüüd mets täiesti lehtes on, ei paista nad nõnda torkawalt silma. Seega wältab siin õieaeg juba kolmat kuud, sest et ilmad wahe pääl wiluks läksiwad, 7. webruaril sadas tublisti wihma ja kõuetaat taples kurjasti, siis sadas mitu päewa külma wihma ja wahel räitsakat, mis aga kohe ära sulas. Lihawõtte nädalal oliwad ööd jälle külmad, nii et kolmel hommikul halla korda wõis märgata, mis õrnemate puude lehed ära wõttis. Meie tänawune tali on siis — wilu wõitu kewade. — Märtsikuu keskel ja lõpul saiwad pääle maisi ka Türgi ubade wiljad maha tehtud. Kapsaid istutatakse sügisest kewadeni, ainult kõige palawamatel suwekuudel mitte.

—as. 31. märtsil kandsime ühe mehe hauda, kelle nimi Suhumi Eestlaste ajaloos unustama jääb. See mees oli Jaan Kilk, Wõnnu kihelkonnast pärit, kes ühes Piiriga, kes juba kolmat aastat hauas hingab, Samarast Suhumi maad vaatamas käis ja üks esimestest Eestlaste sisiaasutajatest oli. Rahwa asjus oli kadunud igal poolt eeswõtja ja kindlameelne mees, kes ühtegi alustatud asja pooleli ei jätnud. Nii näituseks ajas tema oma raudse tahtmisega asja nõnda kaugele, et meile tubli koolimaja sai ehitatud, ehk küll rahwas sel ajal 1886—1887 weel suuremate raskustega wõitles kui praegu. Ülemal nimetatud õnnis Piir ja weel üks kolmas, J. Korbmann, kes praegu meie külas elab, toetasiwad teda tublisti. Mis rahwas enam ei jõudnud, seda laenati lähedal olewast Wene kloostrist ja abikassast ja koolimaja sai 1888. aastal täiesti walmis. Ilma sarnase eeswõtjata ei oleks asi ialgi nõnda ruttu edenenu. Kadunu surm tuli ootamata ja häkisti: 28. märtsil tahtis ta kodu ligi wankri pääle astuda, kukkus aga hobuste jalgade ja wankri wahele, kus juures hobused lõhkuma hakkasiwad ja teda wastu wankri otsa peksiwad. Hobused saadi küll peagi pidama, kus juures kadunu jälle wankrile hüpanud ja kodu sõitnud, nagu poleks midagi juhtunud, aga siis hakanud walu kaebama ja kuue tunni pärast oli ta surnud. Ta sai, kui ma ei eksi, 53 a. wanaks. Teda jäi noorepäraline naene nelja wäetima lapsega leinama. Kadunu saadeti auuga wiimasele unele, kus juures meie muusikakoor weel wiimast „jumalaga” mängis. Jah, armas sõber, hinga rahus! Elus oli Sul paljugi raskust ja koguni ülekohtu ja tagakiusamist kanda, aga nüüd sa enam ei nuta, sest Päästja käsi on Su pisarad ära pühkinud, — hinga rahus!

Huwitaw on kadunud Kilgi ja tema ülemal tähendatud sõbra Piiri elulugu wõrrelda: Mõlemad on Wõnnu kih. pärit ja rändasiwad hulga aastate eest nooremehena Samarasse. Sääli oliwad mõlemad rahwaelu edendajad ja hariduse eeswõtjad, kus rahwas hulgana koos käis, olgu muidu juttu ajamas ehk nende rohket kirjawara kuulmas ja lugemas. Ühes waliti neid Samara Eestlaste poolt saadikuks Suhumi maad vaatama, kus nad hiljem ka ühes asusiwad ja teisi asutasiwad. Kilk oli Suhumis külawanem, siis kiriku wöörmünder, wiimaks kooliwanem, Piir sedasama, osalt siin, osalt Samaras. Mõlemad oliwad väga hoolsad töömehed; mõlemad saiwad õnnetuma surma: Piir kukkus puu otsast maha, ja põdes aasta otsa, kuna Kilk, nagu öeldud, kuue tunniga suri; mõlemad saiwad 53 aastat wanaks; mõlemad elasiwad teistkorda abielus ja jätsiwad noored abikaasad leinama; mõlema abikaasadel oli ühesugune ristnimi ja nüüd hingawad mõlemad mehed Estonia surnuaial lahutamata ühes koos igawest und.

—as. 9. apr. anti meil Estonias laulu- ja mängu kontserti ja mängiti näitem. „Naestepõlgaja äpardus” ja „Tuhalabida walitsus” kooli oreli hääks. Lühedalt öelda läks kõik väga hästi. Wiga oleks ainult jonnijaja leida wõinud, ehk jälle kunstnik, kelle mõõdupuu liht surelikkudest teistsugune on. Tubli näitlemise anne on iseäranis Chr. Suitsul ja L. Puuss'al, kes hiljuti kodumaalt siia tuli, nende käes oliwad ka pääosad. Mängijatest olgu iseäranis esimese wiuli mängija Joosep Pint nimetada, kelle osawus, iseäranis tehnikalisest küljest waadades, ühe iseõppija kohta imeks panna on. Osawal juhatusel wõiks tast

päris kunstnik saada. Niisama on wennastel Knuutidel ütle mata hää anne muusika pääle, nii et nad kerge waewaga iga mänguriista pääl mängida wõiwad. 3 wenda nendest mängiwad kooris flötet, klarneti ja kontrapassi. Meistri käe all wõiks neist kuulsad muusikamehed saada, aga nõnda'p see on — paljudelgi jääwad loomuse poolt tublid anded harimata ja teadmataks, ainult wähestel on wõimalik suure waewa ehk mõne õnneliku juhtumise läbi oma annete wõimu ja kunsti nõudmise tipule pääseda, kus siis nende waimutööd suremataks jääwad, ehk nende põrmust küll sajad ja tuhanded aastad tagasi lilled õitsenud on.

Eesti Postimees (nr. 31), 4. august 1895, lk. 3

—as. **Suhum-Kaleest.** *Weel natukene Kadori koerustükkidest.* Minewakordist sõnumit täiendades lisan weel paar koerustükki juurde, mis ajalehelist tähtsust auuga on ära teeninud. Üks neist koerustükkidest on nõnda öelda kahe otsaga, sest et ta rahwale kroonu kulu pääl ka natukene kasulik on. Asi on järgmine: Aastal 1893 sai Kadori sild walmis, mille ehitamine mitu aastat wältsas. Sild on rauast, wäga suur ja tore ehitus, mis wõimalikult kitsama koha pääle Estonia küla ja mere wahe kohta tehti. (Estonia külast Kadori merde jooksu ni on umbes 6 wersta.) Silla ehitus sarnatse jõe pääle tuli kroonule wäga kalliks maksma, sest et ees- ja abitööd suure wee kaitseks juba uskumata summasid nõudsiwad. Sellegipärast sünnitas suur wesi mõnikord suurt kahju, materjali ära wiies ja tehtud tööd häwitades. Ühtlasi tehti ka tee, mis jällegi suur ja raske töö oli. Esiteks pidi mets maha raiutama, siis kõiki orgusid ülendatama ja mäekinkusid alandatama, nii et see, mis mätlik, tasaseks sai, kuhu weel kord taotud kiwa pääle riputati. Sild ja tee saiwad walmis ja kõik oleks hää olnud, kuid Kador mõtles uue koerustüki wälja ja püüab kõigest jõuust omale uut teed rajades silda hoopis kuiwale jätta. Päril suureplaaniline karutükk! — Kohasele inshenerile on aga kindel käsk antud, Kadorit, maksku mis maksab, tema ülemeelsuses takistada, et ta ikka wana paigale jääks. Selleks otstarbeks hakati juba mõni aasta tagasi silla ehitamise aegus 3—4 wersta ülemale poole Estonia küla kohale ja kalda äärde kastisid jõe põhja panema. Need kastid saiwad esiti hoone wiisil palkidest ülesse raiatud, 3 sülda pikad ja 2 sülda laiad, lähewad aga laiuti teisest äärest päält poolt kitsamaks, siis weetakse nad masinate abil pool põigiti wastu wett üksteise otsa oma kohale, nõnda et loodus ülestõusew sein alla, aga libamisi külge wastu wett jääb ja täidetakse siis kiwidega täis. Sarnaseid kastisid tehtakse iga aasta mitu kümmend, kuna mitmed ka wesi purustanud ehk hoopis merde wiinud on. Iga kast tuleb aga kroonule 400—500 rbl. maksma. Wast paari kuu eest tehti jälle nende ridade kirjutaja maja kohta 13 uut kasti juurde. Kasu protsendid selle suure kroonu kulu juures on esiteks, et rahwas tööd ja leiba saab. Eestlased wedasiwad palkisid, säält samast oma maade päält, mis eest palkidest, mis 4 wersh. ladwast jämedad, 10 kop. arshina eest makseti. Päril töölised oliwad suuremalt jaolt Mingreelid, osalt ka Wenelased. Kuiwal töö-

tajale makseti 1 rbl., wees töötajatele 1 rbl. 40 kop. Seda tööd wõis aga ka Egiptuse telliskiwide tööga wõrrelda, sest et podretshikud töömehi wana orjaaja wiisil taga sundisiwad. Hommiku wara mindi ilma söömata tööle, lõuna ajal wõeti pusti jalu natuke kuiwa leiba ja töö juures ei käidud, waid kui minemist oli, siis jooksti, nagu oleks tulekahju olnud. Iseäranis raske oli neil, kes kiwa kastidesse kantsiwad. Ainult Mingreelid wõiwad sarnasele tööle wastu pidada, kes wäsimust ega tüdimust ei näita tundwatgi, sest et nad tule ääres ööd läbi weel naljatawad ja laulawad. — Teine kasu kastidest on see, et wesi enam suurt maad ei wõta, sest suurem wesi saab kastidest kaugemale juhitud.

Teist suurt koerustükki tegi Kador 1891. aastal oktobrikuul, millest lühidalt räägin. Kador algab oma jooksu mägedest kolmes suuremas harus. Üht neist harudest, nimega Amthel mattis nimetatud ajal üks mahalangew mägi kinni, nii et wesi taha poole paisu jäi ja määratumaks järweks kaswas, mis asjatundjate arwamist mööda paiguti 60 sülda sügaw olnud. Iga silmapilk oli paisu purustamist karta, sest wesi tõusis ühte lugu kõrgemale. Korraga anti kõigile küladele rutuline käsk: Rahwas ruttu mägedesse, wesi on tulemas! Seda hirmu ja ahastust, mis siis oli. Igaüks püüdis ennast ja oma warandust päästa. Mõned Moldaawlased, kes asja tühiseks pidasiwad, saiwad ratsanikkudelt wäljalt piitsuga wägisi minema peksetud ja nimelt koju, sest Drandi küla on esimesel mäe rinnakul, kus uputust karta pole, ainult põllud on madalas. Rutuga paar wersta eemale mäe rinnakule põgenedes, saime paari päewa pärast uue käsu majadesse tagasi minna, sest wesi oli omale paraja jooksutee uuristanud, nii et uputust enam karta ei olnud, järw aga aegamööda tühjaks jooksis. Nii on siis Kador meile küllalt pahandust sünnitanud, mispärast ma siis ka paha lapse teod wiimaks walge ette olen toonud, kuna hää laps, näituseks Pirita wõi Waskjala jõgi, mille kaldal praeguste ridade kirjutaja kaswas, sarnaseid tükka ial ei teinud.

Suurt pahandust teeb ka Galisuri jõgi, millest meie linnas käies just mere suus üle peame minema. Jõgi on pea pool wersta lai. 1888 lõhkus suur wesi silla ära, nii et linnas käiguga õige waene lugu oli. Wiimaks sai uus puu sild walmis, mille ehitamiseks 80,000 rbl. määratud, aga hää summa jäi weel puudu. Sild aga hakkas peagi lagunema, ega pole targemat lugu, kui Tallinnaga, mis ial walmis ei saa, sest waeawalt saab üks järk parandatud, kui teine järk laguneb ja alati jõest peab läbi käima. Käesolewa webruari kuu algul sadas mõni päew wihma ja 2 woorimeest uppusiwad kõige hobustega ära. Ühel Wenelasel uppus hobune, teine päästeti pool surnult ja on praegu haige maas, kuna paar härgi kõige koormaga hukka saiwad, ja ühel Eestlasel lagunes wanker ja sai kraam hukka, kuna mees ja hobune enne merde jõudmist weel hädawaewalt ära päästeti.

Nõnda oleme siin jõgedega mõnikord päris kimbatuses. Teine suur kimbatus on hobuse wargus; muidu oleks kõik asjad hääd olema ja mõned üleliiga hääd, aga kus head, sääl ka wead, sest

„Paradiis on kadunud,
Kus Aadam Eewa elanud,

ja Eedeni õnnist põlwe ei sünni ega ole ilmast otsida.

Eesti Postimees (nr. 44), 3. november 1895, lk. 4

Suhum-Kaleest 7. oktoobril 1895. *Ärge uskuge mitte iga waimu.* Kui hunt karja hulka tuleb, tunneb teda igaüks ja hakkab hurjutama; kui ta aga ennast lamba nahasse peidab, wõib ta paljugi kahju teha, enne kui teda ära tuntakse. Ühest niisugusest hundist lamba nahas teatan siin lühedalt, et sugurahwas mujal paikades endid sarnasest petta ei laseks, ega mitte iga waimu ei usuks, kellel küll jumalakartlik nägu on, aga selle wäga ära salgawad. Hiljuti ilmus Suhumi Eestlaste juurde üks õige noor mees, kes ennast walitsuse poolt siia saadetud Õigeusu missionäri ütles olema ja mägede külates (Lindas, Agaapas ja Gummis) ka kiriklikku talitust toimetas. On mitmed kirjad olemas, mis ta tähendatud külade esimeestele saatis, kus ta teatab, et ta sel ja sel kuupäewal saab sääl ehk sääl kirikuteenistust pidama, ja nimelt Luteruse usu kombe järele, aga pärast jutlust teiseusulisi (Luteraanlasi) Õigeususse salwima. Kirjad on puhtas Wene keeles ja all on tähendatud: „Законный учитель Августъ Борнъ.” Ta on sääl ka paar inimest Õigeususse ristunud, mitte salwinud. Mõnikord on ta ka munga kuube kandnud ja oma tunnistuse kirjad kohase walitsuse käes ütelnud olema. Ka Estonias oli ta ühe Õigeusulise juures mõne päewa ja saatis külawanemale niisamuti kirjaliku teate, et tema meie palwemajas tahab jumalateenistust pidada. Siin aga sai igaüks aru, et tal petisega tegemist on, sest missugune Õigeusu preester wõi missionär peab siis Luteruse usu kombe järele kirikuteenistusi, ehk ristib Kristlasi teist korda ilma salwimata?! Imeks oli koguni panna, et teistes külates asjast aru ei saadud. Ülemal tähendatud kirja pääle wastas meie tubli külawanem J. Suu, et kellel külawanemaga tegemist on, mingi wiimase juurde, aga mitte ümberpööratud. On kirjasaatja tõesti missionär, siis näitagu esmalt oma sellekohased tunnistused, ja talle saab kirikuteenistuseks koht walmistatud, liiatigi, et meie külas ka mõni Õigeusuline perekond on, kuid meie, kui teiseusuliste palwemajasse muidugi ei saa, see on seaduse wastu. Mees läks selle pääle minema, jällegi mägede külatesse. Selle aja sees jõudis kohane õpetaja Bernhof Suhumi, kes rahwale pettust awalikuks tegi. Kui õpetaja ära seletas, et igal waimulikul ainult oma usu kirikus luba on jutlustada, wastas petis upsakalt: „ükskõik, kes siin jutlustab, Teie wõi mina,” ja et temal tunnistused jaoskonna kantseleis on. Õpetaja kuulas natshalniku käest järele ja nüüd sai ka kohane walitsus pettusest aru, sest sääl tõendanud ta oma tunnistused piiskopi käes olema, kuna piiskop sarnasest mehest midagi ei teadnud. Kui teda siis walitsuse ette kutsuti, tunnistusest aru andma, oli ta korruga kadunud ja päästis nii wiimasel tunnil weel oma naha, kuna teda muidu kahtlemata mõneks ajaks istuma oleks pandud, sest et ta pääle muu ka rahwa käest raha korjas, Õigeusu missioni töö tarwis, nagu ta tõendas. Ka kaebati teda warguse pärast kohtusse. Nii warastas ta ühel Eesti naesterahwal linnas 10 rbl. raha, Estonia mehel, kus ta korra kortelis oli, 5 rbl., ja teisest majast, kus talle kord öömaja anti,

kadusiwad perenaesel 3 kuldsõrmust ja veel mõnelt muult warastas ta vähemad summad. Ta on ühele rääkinud, et ta Pärnu Saksa aedniku poeg olla ja mitte ammu Õigeusuline. Teatakse ka, et ta küll waimulikis seminaris lühike aeg olla õppinud, aga kõlwatumate kombete pärast wälja heidetud. Eesti- ja Wene keel on tal ühte wiisi selged, Saksa keelt ta siin ei rääkinud; kõne and kaunis ja külgetõmbaw. Enne Suhumi tulekut olla sarnast meest Krimmis nähtud. Arwatawasti saab ta ka mujale Eesti asutustesse tungima, sellepärast hoiatan sugurahwast sarnase August Borni eest, milleks ta ennast nimetas ja paluksin ka teisi Eesti ajalehti sugurahwa kasu pääle waadates seda hoiatust ära trükkida. Asja tõenduseks kirjutan nime täielikult alla.

J. Pihlakas.

Eesti Postimees (nr. 7), 16. veebruar 1896, lk. 3

Suhum-Kalees, 8. jan. 1896. Tere jällegi wennad ja õed kallil kodumaal! Uus aasta, uus lootus, uus armastus! Mina olen uus, saage ka teie uueks, seisab uuel aastal kuldkirjana otsa ees, kuna lõppenud aasta veel tagasi waadates manitses: Mis hää, seda pea kinni, mis halb, mata minuga ühes hauda. Wana aasta wiimane hüüd on nagu pasuna hää! Sinai mäelt kohutaw kuulda, et ta meie aasta eksitused uuesti meelde tuletab, uue aasta sisseastumine aga nagu wahimehe hüüdmine tornist, nagu tulekiri taewa wõlwilt, mis küll wägewalt, siisgi armsalt inimesi uuele elule kutsub: „Kes warastanud, see ärgu warastagu mitte enam,” hüüab ta wõõra wõtjatele; „mina ja ära tee enam pattu,” — abielurikkujatele, ja „wõta omad kingad jalast,” see käsk käib küll iseõigete ja kõrkide kohta, kes teisa laimates ja halwaks pidades oma enese „mina” ette kummardawad. Ja kas ei ole meie Eestlaste seas veel palju sarnaseid liigoksi ja halbtusi, mis ära raiutud ja wanaaasta hauda maetud peaksiwad saama. Niihästi igapäewases kui seltsi elus on palju lahutusi ja lõhesid. Andkem siis üheteisele kätt, millest näha wõib, „et teid arm kõik uueks teinud”. Kes wanal aastal veel wiina kuradit orjas ja temale ohwrit tõi, jätku seda uuel aastal tegemata. Mis tarwis ennast wiinapudelist õnne otsides Egiptuse teliskiwiga tööga waewata, kui Kaanan lahti on, kust piima ja mett küllalt saada! Küll siis uus aasta õnne toob ja Eesti põlw paraneb, kui meie aga ise oskame õnne sepad olla ja endid kahjulikkudest asjadest eemale hoida. — Kuda kodumaa käekäik uuel aastal edeneb, eks meie seda ajalehtedest leia, ja mis Suhumis nimetamise wäärt, seda teatan „Eesti Postimehes” sagedamini kui wanal aastal.

Ilmad oliwad talwe ja jõulukuul enamisti wihmased, aga üsna soojad, nii et siinamaale öökülmagi pole olnud. Jõulu eel müristas mõnikord tublisti, 30. jõulukuu p. oli kange torm; 31. hommikul sadas natukene räitsakat, mis maha jõudes kohe ära sulas, 6—7 jan. oliwad wäga ilusad ja soojad suwe ilmad sooja öödega. Juba jõulukuul löiwad pajud warjulistes kohtades uuesti lehti. Niisamuti on mitmed wiljapuud lehes ja õitsewad ja roheline rohuwaip katab igal pool murupinda, mis suwe palawuses kõrbenud oli.

Kadori jõgi on töölisi täis. Üks rikas Juut ostis mägedest kroonu käest 3 miljoni rubla eest palgi metsa, mida 18 aastat on aega raiuda. Palgid saadetakse mööda Kadori jõge alla ja juhitakse Estonia küla kohal ja ligidal liiwast uhitud kõrgemate kohtade pääle, kus hulk saagijaid ametis on. Et talwel wesi wäikene on, siis on töölistel säälsamas pindadest telgid (балаганъ) ülesse löödud. Walmis saetud palgid, plangid ja lauad saadetakse Batumi ja säält suurem jagu wäljamaale.

Raudtee ehitamist oodatakse põnewusega. Tee plaanid on mitmesugused, arwatakse siisgi, et Andrejewski plaan makswaks jääb, mille järele üks haru Suhumist Estonia küla maast läbi üle Kadori Nowo-Senaki läheb, teine Kadorist Tschalta orgu, säält Teberdi ja Kubani orgu mööda Tsaritsina Wolga jõe äärde, nii et Suhum ka Poti raudteega ühendatud saab, mis Batumi ja Tihwli kaudu Baku linna wiib. Tunelid tuleb selle plaani järele umbes 8 wersta. Tähendatud teedeministeriumi inshener hra Andrejewski andis hiljuti ühe raamatu wälja: „Suhum ja tema tulewik”, kus ta Suhumit nagu unustatuks ja muust maailmast lahutatuks nimetab, aga temale suurt tulewikku ette kuulutab, kui ta kord weel raudteega Tsaritsina, Baku ja Batumi linnadega otseteel ühendatud saab. Iseäranis kiidetud on tema ütlemata ühetasane ja soe kliima, tema wäga rikkad maa produktid ja taimeriik, kus ka palju kallid arstirohtusid on ja wõrdlemata hää laewade seisupaik (бухта), missugust terwel Mustamerel ei ole. Ka on Suhumi kliima haigetele, iseäranis rinnahaigetele wäga soowitaw. — Ülemal tähendatud raudtee plaan ei ole siisgi weel lõpuotsuslikult kindlaks tehtud. Külap omal ajal täielikumalt teatan.

Haigust ja surma on meil lõppenud aastal üsna wähe olnud, wili kaswis osalt keskmine, osalt üsna hää. Kaebata ei ole üleüldse midagi. Ainult nende ridade kirjutajal wiis Kadori jõgi terwe maa kõigi wiljaga ära, sain aga rahwa abiga weel maja eest ära wedada, mille järeldusel mõne kuu wiigipuu all elasin, aga wõi ma sellegipärast kurwastama hakkan, — maailmas on ikka weel minu jaoks leiba. Hiob kaotas kord kõik, aga pärast anti kahewõrra.

Weel kord terwitusi ja hääd uut aastat! Õnne, rõõmu ja rahu kõikidele!

J. Pihlakas.

Eesti Postimees (nr. 8), 23. veebruar 1896, lk. 3

—as. **Suhum-Kalees**, 30. jan. 1896. Põhjamaa tali on meid kord 8 aasta tagant jälle „kaema” tulnud. Kolmekuninga järel muutusiwad ilmad wiluks; 14. januaril hakkas lund wihmaga segi tulema, paar päewa hiljem juba lund üksi, kuni umbes poole arssina paksuselt maas oli. Külma tegi juba liiga. Kraadi klaas näitas 3° külma R. järele. Siis wahel lund, wahel rahet ehk wihma ja praegu sajab ühtelugu wihma, kuna lund weel weidi maas on. Et siin saani sõitu ei tunta — wäljaarwatud mõned Eestlased, kes puudest uut moodi häda-sõiduriistad kokku lööwad küla wahel sõitmiseks, — siis on wankriga wäljapääse-

misega halb lugu. Kui ilmad mitte pea suwiseks ei muuda, ähwardab looma toidust kibe kätte tulla, sest needgi maisi põhud, mis iga sügisel loomadele hunniku pannakse, läksiwad see aasta rohketes sadude läbi suuremalt osalt mädanema. Nagu kuulda, on Asowi meri kinni külmetanud ja Mustamere põhjapoolne serw, nõnda et laewad Odessa alla ei pääse, waid 15 wersta eemale seisma peawad jääma ja laewade koormad jääd mööda hoostega weetakse.

Eesti Postimees (nr. 18), 2. mai 1896, lk. 4

—as. **Suhum-Kalees**, 10. märtsil 1896. Sarnast sügawat lund kui tänawu, ei mäleta keegi Kutaisi kubermangus näinud olema. Suhumi madalikus, mis üks osa täh. kubermangus on, ei olnud küll kaugeltgi nõnda palju lund, aga seegi poole arsina paksune kord oli küllalt uudis ja tülitaw. Päril talwe — lume tulemiseni ei kestnud küll kuud aegagi, aga ilmad on tänini pilwes ja wilud, nii et wiljapuude õied, mis siin harilikult webruari kuu keskel endid näitawad, tänawu weel praegu talweund uinuwad. Ainult mõned õied on näha, kes häbelikult pääd tupest wälja pistawad, et waadata, kas oodetud kewade peig lähedal on, „aga ootes tahab minna, eluaeg neil igawaks” ja wilu õhk murrab enne mõnegi õrna õiekese, kui ta kewade peiu rinnale jõuab langeda. Teised maakonnad, mis kõrgemad on, ehk mägedest nõnda warjatud ei ole ja merest kaugemal, on praegu weel lume all. Mägedes, ladwast kuni maani, on lumi kohutaw paks. Kohase walitsusele on käsk antud madaliku elanikkusi aegsasti hoiatada, sest uputust on karta.

6 skp. kui õpetaja rahwast oli armulauale wõtmas ja kõik kirikus oliwad, warastasiwad Aphaasid nende ridade kirjutajal parema lehma ära, umbes 60 rbl. wäärt, mis minewa-aastast Kodori jõe läbi sündinud õnnetust weel täiendada aitas.

Kange tormide läbi, mis ühes lume sajuga möllasiwad, saiwad Mustal merel palju laewu hukka. Üksi Suhumi alla läksiwad 8 suuremat purju laewa puruks. „Estoniast” linna minnes on teeäärne nelja westa pikkuselt kahe laewa jätiseid täis. Teine oli Juudi oma, kes mööda Kodorid palka alla laseb. Laewa koormaks oli 60,000 puuda waadi laudu. Laewa tagumine ots seisab kaldal tükk maad merest eemal püsti ja kapteni kajut terwelt, kus juures rannawahid wahti peawad. Inimesed on päästetud. Teise laewa koorm oli kapteni oma, kus kõik ta warandus sees oli. Laew oli wäljapurjutamas, sai tormist randa tagasi aetud ja wastu kallast puruks löödud. Kapten sai langewa masti läbi wigastatud ja suri teisel päewal latsaretis.

Eesti Postimees (nr. 27), 4. juuli 1896, lk. 2
--

—as. **Suhhum-Kalees**, 23. mail 1896. Siin on põllumeeste selts asumas. Asutamise mõtet äratas aastat kolm tagasi Kaukasias põllutöö seltsi tähtsam liige hra Rõibinski, kes Suhhumi ühte abiseltsi soovis asutada ja Eestlasi, kui kõige tähtsamaid põllumehi Kaukasias, selleks üles kutsus. Asi edenes nõnda kaugele, et põhjuskirjad asujate allkirjadega ministeriumisse saadeti, kust nad nüüd mõne muudatusega tagasi saadeti. Põhjuskirjad kirjutati uuesti ümber ja saadetakse nüüd teist korda kinnitusele, mida lõpuotsuslikult peagi loota võime. Põhjuskirjad on Halliste põllumeeste seltsi põhjuskirjade järele tehtud. Asutajad on Eestlased, aga liikmeteks võib igauks saada, rahwuse pääle waatamata. Talupojad maksawad 3 r., õpetatud põlluteadlased ja suuremaa pidajad (mõisnikud) 10 rbl. aastas liikmemaksu. Asjaajamise keel on Wene keel.

Meil on nõuu palwemajasse orelit muretseda, mis otstarbeks nende päewade sees kontserti anti, ühes näitemänguga ja ka näitemüüki peeti. Igaüks walmistas jõudu mööda näputöösid ja müügi ajal läks mõnigi asi mitmekordse hinna maksma, olgu kas otse teel, ehk mitmekordse tagasikinkimise läbi. Nii läks üks paar wiiska 3 rbl. 65 kop. maksma ja üks poisike tõi weel wiimasel lõpul 2 paju wilet, mis, kui ma ei eksi, 46 kop. sisse tõi. Ühtekokku tuli kontserdist ja näitemüügist 102 rbl. kopikatega sisse, millest mõned wäikesed kulud maha on arwata; ka on ja saab weel muidu korjatud, nii et meie pea paar sada rubla kokku loodame saada. Ka tahame kontsertide ja näitemüükidega weel korjata, et siis Odessast Felleri käest wähegi kohast harmoniumi tellida. Wiledega orelid ei pea asjatundjate tõenduse järele siinses kliimas sugugi häälde seisma.

Eba-missionär August B., kelle eest „Eesti Post.” m. a. hoiatasin, elutseb jälle mõnda aega Suhhumi linnas ja tüssab tasa hiljukesi keda saab. Hiljuti teinud ta laewa pääl kahe Eestlasega tutwust, kus ta ennast Suhhumi Eestlaste preestri ütelnud olema, ehk siinseil Õigeusulistel küll oma preestrit ei olegi. Et tal munga riided selgas oliwad ja libe keel suus, wõitis ta peagi suguwendade usalduse, kes mitte Suhhumi elanikud ei olnud ja laskis — wist sõpruse täheks — ühe suguwenna taskust 10 rbl. raha salamahti oma taskusse libiseda. Sellega ei saanud ta aga kaugele. Suhhumis kaldale jõudes wõeti ta kinni ja tassiti politseisse, kus ta süü awalikuks tuli. Sääll olla tal, nagu räägitakse, juuksed lühikeseks lõigatud ja munga riided ära wõetud ja pidada ta siit wangi wiisil ära saadetama. Kas wiimane lugu just õige, ei wõi ma weel tõendada. Oma kawala keelega püüab ta kohase walitsuse ja waimulikkude seas sellega kaastundmust äratada, nagu kiusataks teda Eestlaste poolt ainult Õigeusu pärast taga, mis põhjusel ka kohusgi ennemalt tema pääle warguse kaebtust wastu ei wõtnud, et see kiusu pärast sündiwat. Nüüd on teda kord jälle tabatud.

Wilud ja wihmased ilmad takistasiwad kewadel kaua põllutööd, nüüd aga on juba mõnda aega wäga hääd ilmad, nii et paremaid soowidagi ei ole.

Eesti Postimees (nr. 30), 25. juuli 1896, lk. 3

—as. **Suhum-Kalees** 31. mail 1896. Kodori jõgi tahab oma koerustükka tänawu aastal õige suurel mõõdul edendada hakata. Nagu näha, saab edendus kolmes waatuses olema. Esitiks püüab ta omale madalamaist loiu wõi oru kohtadest uusi harusid sünnitada, mis juba mõnikord, kui wesi suurem, õuedest ja põldudest läbi jooksewad. Püüame küll tõkkeid ette teha, aga see näitab nõndasamuti tühine olema, kui tahaks keegi kätega sõitwat aurumasinat kinni pidada. Teiseks lõhub päris Kodor, nagu igal suwel, suurel mõõdul kaldaid maha ja ligineb majadele. Esimene ohwer näib koolimaja olewat, kuhu wesi kõige rohkem pääle rõhub ja mis jõe pool teed seisab. Wiimaks tahab Kodor weel oma jooksu teed otsani muuta ja mägede poole „Estonia” küla seada, mis meil praegu karjamaaks on. Et tähendatud karjamaa wanasti jõe põhi on olnud, paistab esimese pilguga silma ja aasta 80 eest olla ka Kodor siit läbi jooksnud, siis aga suure wee ajal wersta kümme ülemal pool paisu ette ajanud ja praeguse tee walinud. Seda paisu pidada ta, nagu nägijad tõendawad, jälle lahti lööma. Ainult mõni süld ollagi weel. Mina pääsin küll minewal aastal suure kahjuga eest ära ja elan juba mõnda aega uudes kohas ligi paar wersta kaugemal, kuhu ka mõned naabrid on jõudnud asuda. Muudab aga Kodor oma jooksu, siis on ta meil jällegi just õue all, kust ta küll kaugemale ei jõua tungida, sest siin on juba kõwema põhjaga mäerinnak ees. Praegune küla koht jääks aga kõige põldudega, kui mitte jõe põhja, siis saareks, kuhu ehk ainult arukorral wõiks ligi pääseda ja meie peaksime nende wäikeste põllu jagudega rahul olema, mis kõrgemal suuremalt jaolt weel metsa all on. Igas ülemal tähendatud waatuses on asi hädaohtlik. Küla tahab ja peab kõik ülemal ümber asuma, aga Kodor ei taha selleks õigel wiisil aega anda. Õnnetus wõib nõnda ruttu sündida, et paljudgi mitte üksi warandusest, waid ka elust wõiwad ilma jääda.

Hiljuti saiwad meil uued küla ametnikud ammetisse wannutatud, keda iga sügise aasta pääle walitakse; iga küla pääle nimelt külawanem (старшина), tema abi ja kolm kohtumeest. Igale ühele walitakse ka weel asemik märtsi ehk aprilli kuul, tänawu koguni mai kuu keskel; kui kinnitus kohase kubeneri käest kohale jõuab, saawad uued ametnikud ammetisse. Lahkunud ametnikud oliwad omas ammetis kõik tublid noored mehed, kes wäljaspidist hiilgust ei otsinud, ammeti kohuste täitmisel aga kõigiti õiglased ja auusa meelega oliwad, nagu seda mitte iga kord ette ei tule. Kiitusega peab lahkunud külawanemat J. Suud, tema abi J. Piiri ja kohtumeestest H. Öunerit ja J. Pinti — wiimast tähendasin, kui siinset kõige osawamat wiilu mängijat m. a. „E. Post.”, — nimetama, kellede tegewust ega ammeti auu üksigi tume plekk ei roojasta. Kunagi ei püüdnud nad oma kasu ega hoidnud kellegi poole, waid kui mehed kell „selginud sihid silmade ees,” tegiwad nad kõikidele õigust ja ajasiwad küla asjad kõige paremasse korda, mis eest neile mitmete nimel awalikku tänu ütlen. Muidugi on meil ka ennemalt tublisid ametnikka olnud ja loodame uutest täies usalduses sedasama, aga tuleb ka kits meelde, keda

kärneliks pandi. Nii raiskas 1894 a. külawanem mõndakümmend rubla küla raha ära, nimelt sel kombel, et ta mitmelt era inimeselt sisse maksetud summad, kus maksjad usalduses kohe kwiitungi ei nõudnud, ära salgas, mis kokku üle 40 rbl. tuli. Kui ta wahest pudeli juures „parajust” pidas ja kedagi nägema juhtus, kes tema sõber ei olnud, siis sõimas ta seda kõige rumalama sõnadega, mis kõige alatuma inimese tundemärk on. Mehikese õnn oli, et raha asi kaugemale ei läinud, waid küla kohtus ära õiendati, nii et ta puuduwa summa pidi tagasi maksma. Mees ei ole mitte kauane Suhumi elanik ja rahwas ei tundnud teda, nüüd on tal aga Kaini märk otsa ees, keda ei usaldata.

Rohke lume pärast mägedes on külade lähedal palju hunta.

Eesti Postimees (nr. 37), 12. september 1896, lk. 3

Suhum-Kalees, 30. aug. 1896. „Mis meie õnneks arwame, läab hädaks, wae-waks peagi!” Nende sõnade tähendust on nende ridade kirjutaja jällegi rohkel mõõdul tunda saanud. Minewal aastal suure kahjuga weehädast pääsesdes, asusin kewadel metsa uude majasse elama, mis wõlgu tehes nõnda kaugele sain, et juba sees elada wõis, — kaugeltgi aga weel walmis ei olnud. Lootsin siisgi aegamööda kõigiti paremale järjele jõudma, aga kui sagedasti petab saatus inimest; 20. augustil häwitas tuli sellegi maja ja wiimase waranduse. Arwata on, et theemashina säde linadesse sattus, mis balkoni kohal rippusiwad ja säält pilpast katusesse, mis kange kuiwaga silmapilk lausa leekides oli. Et pääle ühe naabri abi ligidal ei olnud, ei saanud muud päästa kui ühe kasti pesuga, õmblus- ja theemashina ja riided, mis selgas. Appitõttajad mungad ligidalt kloostrist wõisiwad ainult naabri maja kaitseta. Ametliste aktide järele olen ma nüüd ühe aasta jooksul kahju saanud: Wee läbi 430 rbl., warastatud lehm 57 rbl. ja nüüd tule läbi 866 rbl., kokku 1353 rbl. Praegu ei tea enam, mis pääle hakata, sest ka leiwa lootust ei ole. Kange põua pärast — ehk küll kewadel korralikud ilmad oliwad — wõib ainult hää maa päält waewast saaki saada. Waesematel kohtadel on mais otsani kuiwanud. Mullu jäin Kodori jõe läbi ilma leiwata: anti uus põllu jagu, see on kõige halwem, seega ka tänawu kõik lootus otsas! Kõige suurem kahju on, et ka kõik kirjawara, mis 16 a. jooksul olen kogunud, ühtekokku 416 rbl. eest — enamisti õpetlikud, teaduslikud ja tarwilikud raamatud — tulesse jäi. Et mul juba lapsest saadik kirjandus kõige paremaks sõbraks ja suuremaks juhatajaks on olnud ja kõik muud lõbud tema hääks olen ohwerdanud, siis tunneb iga kirjanduse armastaja, kui walus sarnane löök on.

1881 a. rändasin 20 aastase nooremehena, kui Jakub palja kepiga, siisgi täis lootust tulewiku pääle, üle Narowa jõe Wolga maile, hiljem Suhumi ja ei jõudnud kui Jakub, ka küllalt kõige häätegemiste eest tänada. Nüüd olen jällegi kui Hiob kõigest lahti ja minu kurba saatust nutawad minuga ühes abikaasa ja kaks alaealist last.

Kui keegi kaastundlik suguwend wahest mõne raamatukese ristpaela all saadaks, millega kurwemail tundidel kurba meelt wõiksin eemale peletada, siis rõõmustaks see mind tõesti rohkem, kui mõnele kingitud millionid kätte tuleks.

Adr.: Сухумъ-Кале, Эстонія, I. Пихлакасъ

Eesti Postimees (nr. 10), 6. märts 1897, lk. 2

kas. **Suhum-Kalees**, 27. jan. 1897. Olgu pääle Tallinnas tali, aga Suhumis on suwi! Kes ei usu, tulgu waatama. Kes aga uskmata Toomas tahab olla ja liulaskmiseks kelgu kaasa wõtab, see saab nägema, et siin parajasti küntakse, millega juba enne Jõulu alustati; ja liugu muidu ei saa, kui — pangu kelgule rattad alla. Kes siisgi oma jonni ei jäta, see ronigu mõnikümmend wersta ülesse lumemägedele ja lasku alla, et lumi tolmax, enne aga ärgu unustagu enese elu kinnitamata. — Nowembri lõpul tuli natuke lund, mis siin koguni warane oli, sulas aga mõne päewa jooksul jälle ära. Detsembril oliwad päewad ilusad ja kaunis soojad, aga ööd külmad ja härmatuse kord hommikutel maas. Paaril ööl juba 4. kraadi külma. Januarikuul aga tänapäewani ka ööd pehmed, arukorral langeb kraadi klaas 0° pääle, päewal 8—16° sooja.

Rahwa elu läheb praegu kõik wagusal wiisil. Isegi käre Kodori jõgi on praegu wäikese weega rahuline. Rahwas töötawad kas metsas, põllul ehk wiinaaedades. Ka üleüldine rahwalugemine, mis siin 18. jan. sündis, läks waikselt mööda.

Wiljahinnad on odawad. Maisi hind 40 kop. ümber puud. Sellega ei taha rahwas müüa, ootawad kewadel, kui Türgimaalt laewad ostma tulewad, hinnana kerkimist. Sellep on rahwal rahast nappus ja mitmel ajalehedgi sel põhjusel tellimata. Siinsete wiljahindade pääle mõjub ainult Türgimaa, kui säälsuurel mõõdul maisi tarwitatakse. Kallimal ajal on 70 kop. ja rohkem puudast saadud.

Terwis on rahwal hääs korras. Päälegi on arstiabi alati käepärast. Estoniast paar wersta, suures Drandoi külas, on kolm welskeri ja apteek, kust igal ajal abi wõib saada. Päätohter käib sääls üks kord nädalis. Tähendatud külal on oma kuulsa kloostri pärast alewi tähtsus. Rahwas Moldaawlased, osalt ka Bulgaarlased ja Wenelased. Kaupmehed — kauplusi on 7 — on Mingrelid ja Grusinid.

Ühel passi pääl elanikul, nimega Adam Tsärn, Wõnnu kihelkonnast, Rasina wallast pärit, kes siin söepõletaja ametit pidas, juhtus Jõululaupäewal see õnnetus, et ta söehuniku äärde magama jäädes ennast hirmsal kombel ära põletas. Arstide rutulisel ja hoolsal rawitsemisel on loota, et mees weel terweks saab.

Eesti Postimees (nr. 17), 24. aprill 1897, lk. 2

kas. **Suhum-Kalees**. 23. märtsil 1897. Ometi kord saime Estonia palwemajasse oreli, milleks juba mõnda aega raha korjasime. Tahtsime küll esiteks harmoniumi tellida, et wiledega orel niiskust karta, aga meister tõendas, et nad ennem kuiwa kui niiskust kardawad ja saime kaupa. Tegija on oma suguwend K. Kalmus Wladikaukasiast, kes peenema töö, nimelt wiled, kodus walmis tegi ja ühes Suhumi tõi, siin aga oreli täiesti walmis tegi. Orel on 5³/₄ registriga, nimelt, Samba, gedakt, flöte, principal, sugara ja oktawa. Wiled on puust aga wiimastel kolmel tina wilede hääl. Hind 220 rubla ja meistri ülespidamise raha umbes 13 rbl., nõnda et orel külale 233 rbl. maksma tuleb, mis koguni odaw hind on ja meistrile tööpalgaks küll väga weidi üle jäi. Hra Kalmus on palju oreleid teinud ja selles töös asjatundja. Tuhat tänu temale tema waewa ja auusa meele eest ja hääd teekäiku oma kodu Liewenthali asutusesse tagasi jõuda!

Oreli hääks on pea igaüks waewa näinud ja ohwerdanud, iseäranis tänuwääriliselt aga on nooremad selleks töötanud kontsertide näitemüükide jne. läbi, kuna kiriku eestseisja K. Suu asja eestwõtjaks ja hingeks oli ja kõik majad ükshaawal andid kogused ja osawõtmisele äratades läbi käis. Palju tänu kõikidele!

Nagu igal hääl asjal esiti oma jagu wastaseid on, nii oli ka siin neid mõned, kellede jonnikas olek aga enam auusameelse eestseisja, kui asja kohta käis; nüüd on aga wastased hääled waikinud ja kõik näewad, et asi hästi on. Mitte enam nõnda, Suhumi wennad: Ikka asi, aga mitte isik! Suurema hulga kohta see tähendus muidugi ei käi.

Maisi hinnad on weelgi langenud. Praegu ei saa enam kui 28—33 kop. puudast ja siisgi ei ole ostjaid. Kui katku kartus ei kao ja laewu Türgimaalt maisi ostma ei lasta tulla, saab meil raske olema läbi saada. Parem siisgi kehwalt elada, kui külluses katku kätte surra! — Puhtuse pärast on kõige waljumad eeskirjad antud.

Mets on lehes ja ilmad mõni päew juba liiga palawad, pääle 30 graadi. Kar-tohwlid, linad ja kaerad on juba mulla põue puistatud uut lõikust sünnitama.

Eesti Postimees (nr. 33), 14. august 1897, lk. 2

—kas. **Suhum-Kalees** 28. juulil. Ilmad on meil siitsaadik hästi korralikud. Wiimastel päewadel ähwardas küll põud liiga teha, aga nüüd tuli jälle kosutawat wihma, mis janunewat maapinda emalikult jootis.

— 20. juulil anti meil Estonias kord jälle kontserti ja etendati paar näitemängu „Kihlatud” ja „Suured segadused”, mis kaunis hästi läksiwad. Iseäralikku waimustust ei wõi need lihtsad tükid muidugi mitte pakkuda, kuid eks nad „nalja asjaks” ole ka. Minewal korral mängitud „Uba Kaarel”, wot see oli tükki, mis kuulajad kui teise ilma kandis ja hääd õpetust ja eeskuju andis. Suurt waimustust sünnitasiwad aga segakoori laulud, milledele perenaese Miina Puusta wäga ilus sopranihääl iseäralikku mõju andis. Kõige enam meeldiswad „Kodu ja keel” ja „Lauliku lapsepõli”, (rahwa laul) mis korratud saiwad. Tähtjas oli ka kooliõpetaja Hermsi kõne „kirjanduse wäärtusest”, kus ta hää ja halwa kirjanduse wahel, wõrdluseks sündsaid nalja lauseid tarwitades — wahet teha püüdis. „Ütle mulle mis sa teed, ja ma ütlen, kes sa oled!” seda tuttawat tõelauset püüdis ta põhjendada, näidates, kuda ühte majasse sisse astudes kohe tunned, mis waimu lapsed säääl elawad. Ühes kohas leiad kauni ja õpetliku sisuga raamatuid ja tunderikkaid pilta, mis inimesed paremuse poole juhiwad, teises kohas leiad aga kahtlase ja läila sisuga rööwli ja muid juttusid, kus kõiksugu karutükid, tapmised jne. sees on. Need on haganad kirjanduse põllul. Niisama näed seinad pilta täis olema; ühe pääl torkab sõjamees teist läbi, teise pääl tõstab kurat tulise hargiga piinatawat hinge tulesse jne, mida waimustusega waadatakse. Tundlik inimene aga waatab sõda sellest küljest, kus haawatud hoigawad, omaksed leinawad jne. säääl juures walu tundes. See lühidelt kõne sisu, mis targematele meeldis ja vähemteadjatele õpetuseks oli. Weider oli aga näha, kuda see kõne mõnele üksikule waluseks witsahoobiks oli ja seda kuuldes kõwasti kirusiwad, kus juures keegi weel kiitles, et ta „Moradinit” kõige rohkem lugeda armastawat. Sellega oli muidugi selge, kes ta on. Muidu oli pidu kord kõigiti hää. Lõppeks tants. Puhast kasu sissetulekust 25 rbl., millest pool muusikariistade täiendamiseks, teine pool kiriku kella hääks jääb.

Eesti Postimees (nr. 39), 25. september 1897, lk. 2

—kas. **Suhum-Kalees** 8. sept. *Hirmupäewad*. Hästi palawate päewade järele hakkas meil 2. skp. korraga kõwasti sadama. Järgmisel päewal näitas aga, nagu oleks kõik sügawuse hallikad ja taewaluugid lahti tehtud, sest tundi kolm tuli siis niisugust wihma, mis enne naljalt nähtud ei ole. See ei olnud enam wihm, waid wee kukkumine ühes tormi ja piksega, mis kohutawa kiirusega kõik kohad wee alla pani. Estonia küla on kolmes jaos ehk reas: Kodori jõe äärne rida, ehk uulits, nagu siin nimetatakse, pääle kolme wersta pikk; keskmine uulits rohkesti kaks wersta pikk. Kahe rea wahelt jookseb aga wäike jõgi „Маленькая кодорна” läbi. Teine pool teist rida on jällegi jõgi „Монастырская” ja siis tuleb mäepäälne rida ehk uus uulits, ka umbes kolm wersta pikk, kuhu kõigil aegamööda ümber asuda tuleb. Praegu on sinna ainult 8 perekonda ümber asunud ja 4 on alustusest saadik säääl, kokku 12 peret. Need wiimased on weehirmust wabamad, aga suurel jaol, kes all kahes reas elawad, ei ole häda korral päästmist lootagi. Harilikult käidakse jõgedest

hoostega läbi — jalakäijate jaoks on purded — ähwardab aga hädaoht, siis on ülemal nimetatud jõed, mis keerdu ümber küla juurde Kodori jooksewad, ammuigi weega täidetud ja purded ära wiidud; nõndasamuti ka muud madalamad maakohad ja orud jõgedeks muutuvad, mis silmipimestawa kiirusega wahutades edasi tormates kõik ära wiivad, mis ees on ja läbipäästmise wõimatuks teewad. Weewool on nõnda kange, et põlwini sees olles kõigest jõuust hoidma peab, et sind ära ei wii. 3. sept. oli meil siis kõige suurem hirmupäew. Iseäranis suur oli wesi keskmises uulitsas, kus kõik nagu meri näitas olema. Loomad aeti kuhu saadi kõrgemate kohtade pääle; liikuwad asjad, nagu wankrid j. m. seoti kinni. Oleks weel Kodori jõgi ka üle hakanud ajama, oleksime kõik kadunud olud; õnneks oli aga mägedes külm ja Kodoris wesi wäikene. Et wihma igal pool sadas, siis oli mägede uulitsas niisamuti weehäda kui all. Õnneks hakkas wesi peagi jälle alanema, aga läbikäimine oli siisgi wõimata. Nende ridade kirjutaja, kes mägede uulitsas elab, juhtus kõige perekonnaga Kodori uulitsas olema ja ei pääsenud mitmel päewal kodu. Nõndasamuti ka koolilapsed. 4. skp. tuli weel üks hirmus hoog wihma kange tormiga, aga see ei kestnud kaua ja parajat wihma sadab tänini pea ühtelugu, kuid nõnda suurt wett enam ei ole. Loomadest saiwad meie külas ainult kanu ja põrssaid otsa, teistes külades uppus ka hobuseid ja palju muid loomi. Muu kahju on suur: asjad on lõhutud, palju wilja häwitatud, weel täna oli maisi põldudel paiguti põlwini wett. Linna kiwitee on kõik weest ära uhutud, kraawid sisse uuristatud ja sillad ära lõhutud, nii et linnasõit seismas on. Mõned tahawad siisgi katsuda kudagi linna saada, nendega saadan ka selle sõnumiku, ehk läheb wahest õnneks seda posti panna.

Üleüldisest kahju suurusest ei ole weel teadust, sest et kõik läbikäimine seisus on.

Eesti Postimees (nr. 40), 2. oktoober 1897, lk. 2

—kas. **Suhum-Kalees**, 20. sept. Pääle wiimase kirja ärasaatmise jäiwad ilmad jälle ilusaks. Weest sünnitatud kahju on õige suur: Estonia külas häwitas ta 1000 sülda aeda, 25—75 kop. süld. Keskmise kahju 500 rubla. Wilja kahju ei wõi kindlasti öelda, sest et palju maisi, mis wesi muda ja risu alla mattis, weel kätte saab. Ka heina wiis mitmel ära, mis põllul saadus wõi maas juhtus olema. Üleüldist kahju wõib Estonia külal kõige wähemalt 1500 rbl. arwata. Ka teiste külade kahju ei ole wäike, mille suurust ma aga kindlasti ei tea ütelda. Mis aga sugugi uskuda ei wõinud, oli see, et wesi ka uue Kadori jõe raudsilla ära rikkus, mis kroonule umbes pool miljoni maksma tuli. Silla kandjad kiwi tulbad oliwad küll kolm sülda jõe põhja sees, siisgi uhtus wesi nad lahti, nii et sild sisse kukkus. Säält käis suur posti tee üle, kust ka telesaunid 4 korda päewas edasi tagasi sõitsiwad, nüüd on kõik sõidud seismas. Ainult jalainimesi wiidakse üle ja wõetakse — ära imesta — 50 kop. inimese päält, ehk küll jõgi säält kohalt 100 süldagi lai ei ole! Tõesti, siitmaalased mõistawad õigel ajal hinda wõtta. Et siin jõgi liig käredesti jookseb, siis ei ole mõladega sõudmi-

sest juttugi, waid üle jõe on ketid tõmmatud, millede mööda paatisid weetakse. — Maisi korjamine on alganud. Et suwi korraline oli, on wäljaand kaunis hää. Ka kiwise maa päält wõib keskmist saaki loota, kust kuiwal ajal pea midagi ei saadud. Wiina saagi lootus on wähenene. Juuli kuu kuiw pani kord kasu kinni ja hilisemad tihedad wihmad ei lase neid küpseda. Marju on muidu küllalt, aga suuremalt jaolt kõik toored ja enneaegu krimpsu tõmmanud.

Eesti Postimees (nr. 5), 29. jaanuar 1898, lk. 3

—kas. **Suhum-Kalees**, 28. dets. 1897. Tänapäew on meil nii isewärki ilmad, et — pane wõi „seitungi”. 2. now. läksiwad ilmad koguni külmaks ja tuli pisut lundgi, mis aga kohe ära sulas. See lume, õigem räitsaka tulemine oli aga nõnda warane, „mis siin weel pole nähtud”, nagu rahwas ütles. Teatawalt möllas kodumaal seekord kange torm, millest aga meil midagi tunda ei olnud. Pea selle järele tuliwad koguni ilusad soojad ilmad, kuni 20° R. sooja, ja arwata oli, et läbi talwe nõnda pidi jääma, nagu siin ikka. Ainult mägedes wajus lume piir kord korralt madalamale, ei pidanud aga enam piiri, waid rühkis 13. dets. kuni meie juurde. Tähendatud päewal hakkas jällegi tublisti lund tulema ja tuli kolm päewa, kuni ligi paarijala paksuseni. See oli liig. 10 a. tagasi tuli ka lund, mis paar nädalat maas seisis, siiski mitte nõnda paksult. Tänapäew aga oli ka külm uskumata kõwa, nii et jõedgi paiguti kinni külmetasiwad. Soojamõõtja näitas 13° külma. Wanemad inimesed õpetasiwad nooremad jää pääl kõndima ja liugu laskma, sest suurem jagu wiimastest polnud jääd näinudgi. Et siin reed ja saanid puuduwad, siis oli rahwas esiti kimbus. Ei midagi muud, kui üheteisega wõidu metsa jalaseid tooma ja regesid tegema. Ka woorimehed linnas paniwad kastid jalaste pääle, „suured saksad” sisse ja — tuhknai, mis lumi tolma! Linnas wõis aga ainult mõne päewa saani sõitu saada, sest soe mere õhk kaotas lume peagi, külas on aga praegugi umbes poole jala paksuselt lund ja reesõit päewakorral, ilmad aga juba pehmemad. Külas wõib ainult regedega, linnas wankerdega edasi saada, seepärast ei pääse ka keegi enne lume kadumist kauba koormaga müügile, mispärast rahwal raha nappus on. Regedega saab ainult külade wahel lusti sõitu teha, puid wedada jne.

Õnnetumat surma sai püssi läbi siinse möldri ja sepameistri Jüri Korbmanni 10 a. poeg. Paar aastat wanem wend läinud tuisid laskma, need aga lennanud enne ära ja poiss tahtnud winnas püssi kuke maha lasta, mille järeltusel aga püss lahti läinud ja terve laeng haawlid noorema wennale kubemesse, kes parajasti säält mööda jooksnud. Tohter wõtnud küll haawlid wälja, kuid nädala jooksul suikus siiski noor elu surmale.

Eesti Postimees (nr. 9), 26. veebruar 1898, lk. 2

as. **Suhum-Kalees**. 3. webr. Kõwa tali, millest viimases kirjas rääkisin, hakkas uueaasta esimestes päewades lõppema — maa oli ju täiesti paljas — sääl hakkas 14. jan. jällegi kui „kotiga” lund tulema ja tuli niisugune kord maha, mis siin keegi ei ütle näinud olema — 1¼ arssina paksuselt, ligemais mägede külades koguni ligi 3 arss. paksuselt. Sadu kestis 2 päewa ja 3 ööd wahetpidamata. Wahetewahel oli ka torm, mis, ehk küll lumi sula ja raske oli, päris Eestimaa tuisku sünnitas. Puid purustas lume raskus palju ja naabruses olewas Wene külas waotas loomade sara sisse, mis läbi sara omanikul 2 härga ja weel wähemaid loomi otsa sai. 20. jan. saadik on päewa ajal küll kuni 15° R. sooja, aga lumi ei taha seda karta. Praegu on paiguti paljas ja kuiw, paiguti weel rohkem kui jala paksuselt lund maas. Küllast wersta 3 mere poole pole enam lume haisugi ja linna tee tolmab, nagu suwel. Lume läbi oli mitmel põletuspuude ja loomatoidu puudus. Wälised tööd jäiwad ripakile.

Eesti Postimees (nr. 13), 26. märts 1898, lk. 2

[Järgnev sõnum ei ole Pihlaka allkirjaga, kuid sisu ja paiknemise järgi otsustades ning Pihlaka produktiivsust arvestades võis selle Eesti Postimehele saata just tema. Vaevalt et Eesti Postimehe toimetuse ise Tšernomorski Vestnikut tellis.]

* **Kaukasiamaal**. *Imelik kombus* olla Mingrelia rahwal, mispärast „Tschernomorski Westniku” arwamise järele mitte hõlbus ei wõiwat olla wannutatud meeste kohut Kaukasiamaal sisse seadida ja rahwa silma ees lugupidamise wääriliseks tõsta. Mingrelialased peawad ühest muistejutust kinni, mille järele Kristus Mingrelia rahwale luba annud warastada, sest et üks Mingrelialane timukatelt naelad ära warastanud, kelledega nad Kristust pidanud risti lööma. Wargus ei olla seepärast nimetatud rahwa hulgas ei patt ega kuritegu. Loomade wargust peetakse kõiges Kaukasiamaa wahwaks teoks ja hobuse wargaid peidetakse hoolega tagaajajate ametnikkude eest. Kes teise inimese surnuks lööb, see pole mitte põlgtuse wäärt ja suur kurjategija, waid on julge ja tubli mees. Mis peaksiwad küll wannutatud meeste kohtud sarnaste rahwale luusse ja lihase läinud arwamise wastu tegema? Seadus nõuab warguse ja mahalöömise eest karistust, aga rahwas saaks seda karistust suureks ülekohtuks pidama.

Eesti Postimees (nr. 13), 26. märts 1898, lk. 2

—*kas. Suhum-Kaleest*, 8. märtsil. Ilmade küsimus seisab meil Suhumlastel käesolewal aastal põnewalt päewakorral. Juba kaks korda on meil mööda läinud detsembri algusest saadik sügaw talw olnud. Tuli meile jan. kuu lõpu poole ka mõni päew ilusat kewade ilma kuni 15° R. soojaga, kus kõik lootsime ilusat suwe aega pääle hakkawat, aga wõta näpust! Mõni päew lund, mõni wihma, harwa sekka ka ilusaid päiwi, needgi öö külmadega. Need ei ole enam kellegi Suhumi ilmad! Rahwal on meel tusane, tööd ripakil; atra, mis muidu dets. ja jan. kuus mulla pinda pööras, pole peaaegu weel põllule wiidudgi ja külm tahab hinge seest ära wõtta. — Rõõmustaw on, et maisi hinnad on kerkinud. Weel hiljuti makseti ainult 30 kop. puudast nüüd antakse juba 48 kop. ja loota on, et hind weelgi kerkib, sest Allaa kummardajad Bosporuse ja Kuld-sarwe ääres näikse tänawu maisi pääle maiamad olewat.

Eesti Postimees (nr. 19), 7. mai 1898, lk. 2

—*kas. Kaukasiamaalt. Suhum-Kaleest* 14. aprillil. Et mägestiku jõed ja ojad wäga kärelda jookswaga on, mis wihma ajal määratu suureks paisuwad ja kõik mis ette juhtub, kaasa wiiwad ja ärahäwitawad, on enam ehk vähem igaüks kuulnud, kui ka tasase maa elanik sellest enesele ilma nägemata ei tea õiget pilti ettekujutada. Siinsel Estonia asutusel on kolme suurema Kaukasia mägedest jookswa jõega tegemist; nende wahel on weel lugemata hulk weikesi jõekesi, ojakesi ja nõgustikka, mis suurte sadude ajal kõik endid kohutawalt täidawad ja mõndagi õnnetust on sünnitanud. Neist kolmest jõest on kõige suurem Kodora, mille kaldal Estonia asub. Ta on läbistikku wersta laiune, paiguti weelgi laiem. Kui kardetaw see jõgi meile on ja kui palju ta meile, iseäranis nende ridade kirjutajale on kahju teinud, sellest kõigest olen ennemalt ju mõndakorda selles lehes kirjutanud. Praegu ei ole ta enam nõnda kardetaw. Teised jõed on suuruse poolest: Galisuur $\frac{1}{4}$ wersta laiune ja Mazarka palju vähem, milledest linna teel üle peab minema. Suureks nuhtluseks on, et siin jõgedel sillad pääl ei kesta. Suur wesi õõnestab kas sambad lahti, ehk toob põliseid puid ühes, mis sambad ära purustawad, teiseks mädaneb siinses niiskes kliimas puu wäga ruttu, ehk mis puust rääkida, sest suur Kodori raudsild, mis umbes pool miljoni maksis, teenisgi waewalt 5 aastat ja kukkus minewal sügisel sisse. Kahe teise jõe pääle ehitati 8 aasta eest uued sillad, aga tihti lõhkus wesi ühe ehk teise järgu ära ja linnaskäijad pidiwad jõest läbi käima. Mazarka sild oli juba paar aastat sõitjate eest kinni, ainult jala käidi üle. 1. skp. sündis säääl palju õnnetusi. Enne kui õnnetustest jutustan, pean ühe perekonna kurba elulugu lühedalt tähendama, keda wee õnnetus wiimase tipule wiis. Perekonna pää, Mart Kala, kes enne Jüri kihelkonnas Aruküla wallas koolmeister oli, säält aasta 26—27 eest Krimmi, hiljem Suhumi rändas, elas siin tänini üsna õnnelikult. Isa ema enda poja ja minijaga ühes ja teine

poeg naesega teises majas. Hiljuti läks poja naene oma endise armukese juurde ja jättis kaks wäetimat last maha, kellede ainus toitja nüüd wana ema oli. Teisel pojalt suri pääle selle naine ja jättis kolm wäetimat last järele, ühe perekonna pääle kokku wiis last, kelledest kõige wanem weel 5 aastane ei ole. — Tähendatud päewal oli pühadeks palju rahwast linnas, ka tähendatud wennad emaga ja ühe neiuga. Wihma sadas ja wahepääl tõusis Mazarkas wesi. Warasemad kodutulejad saiwad weel õnnega läbi, järgmised suure waewaga, kuna mõnel wankri lõhkus ja kõik ostetud kraami alla wiis. Mõni kandis wankri ja kraami tükkaawal üle silla ja saatis hobuse üksi jõest läbi. Keegi oli hädasti sillast üle saanud, kui juba sild sisse kukkus. Hilisemad pidiwad kõik wee alanemiseni ootama jääma. Wennaksed Kala tahtsiwad enda suure kahehobuse wankriga weel usu pääle läbi tulla, wesi lõi neid aga ümber, wiis 20 rbl. eest üksi teise wenna kraami, lõhkus wankri ja wiis poole merde, uputas ka teise hobuse. Wennad peasiwad suure waewaga ja teiste abiga surmast, ema aga wiis weewool alla ja — uppus. Surnukeha tänini leidmata. Ka nende kraam kadus; pääle selle olnud emal paarkümmend rbl. raha kaasas. Waestelaste saatus on kõige kurwem. Ühe wenna juurde tuliwad weel naese õde ja wanemad, teise wenna saatus aga wana isaga ja kahe emast mahajäetud lapsesega on koguni kurb. Oma oleku poolest oleks mees tubli naese wäärt, tal perenaist hädasti tarwis, aga on wanaga seotud — ei saa! Lahutamise kirjad on küll Moskwa konsistoriumi sisse antud, aga selle asja õiendamine näitab kaua.

Pääle wiimase kirja ärasaatmist läksiwad ilmad ilusaks, nii et märtsi kuu keskel kõige ilusam aeg oli. Warsti muutusiwad ilmad jällegi wiluks ja sadas iga päew wihma, wahel kange tormiga. Pääle pühade saiwad ilmad jälle ilusaks ja nüüd on kõigil põllutöö käsil, mis tänawu liiga hiljaks on wiibinud. Pühadeks alanesiwad maisi hinnad 42 kop. pääle puud, aga on loota, et jälle kerkiwad. Tuhanded terwised kallimatele kaimudele Kalewi kalmule!

Eesti Postimees (nr. 38), 17. september 1898, lk. 2

—kas. **Suhum-Kalees**, 1. sept. 98. — Meil on tänawu siitsaadik, niisama nagu minewalgi aastal, wäga korralikud ilmad. Mais kaswab lopsakalt ja annab lootust rohke saagi pääle. Niisama ka wiinamarjad. Selle kuu sees tahame enda palwemaja kella (mitte tunninäitaja) hääks näitemüüki teha ja kontserti anda ühes näitemängudega, milleks tegelased hoolega töötawad ja teised neid lahkesti toetawad. — Suureks nuhtluseks oli meile ennemini see, et hobused ja loomad aphaaslaste läbi ära warastati. Neid ei jõudnud üksigi lukk hoida ega waht walwata. Tänewu aga ei ole wargust olnud. — Masarka jõe pääle, kuhu kewadel M. Kala abikaasa uppus, sai uus sild walmis; suurema jõe Galisuri sild aga lagunes jällegi.

Eesti Postimees (nr. 41), 8. oktoober 1898, lk. 2

—kas. **Suhum-Kalees**, 25. sept. Kes kodumaal kirikukella helinaga harjunud, ei wõi wahest aimatagi, kui suurt igatsust wõõrsil wiibijad selle järele tunnevad. Nagu Israeli lapsed Baabelis Sioni pääle, mõtleme meie, iseäranis püha-päewadel, kurwalt kodumaa pääle ja kuulatame waimus, kuida kellad kirikutornides kuulutawad: „See päew on Issanda!” Kuulatame, aga ei kuule siisgi midagi; petlik „*fata morgana*” kaob ilutsewast hingest pea ja ainult tühjus jääb järele. Seda puudust tundes, wõtsime nõuuks palwemaja kella hääks kontserti anda ja näitemüüki toime panna. (Oleme ju sel teel endale orilad, altaripildi, osa muusikariistu j. m. soetanud.) Osawõtmine oli ootamata elaw ja igaüks tõi rõõmuga oma weerandi. Kontserdi päewal, 20. sept., oli ka naabri-külade sugurahwas rohkel arwul ilmunud, nii et ruumid kitsaks jäiwad ja mitmed tagasi pidiwad minema. Mängiti „Alkoholi õnnistus” ja „Pila Peetri testament”. Kritikalikult ei wõi ma näitemängu ega kontserdi kohta midagi öelda, sest et ise tegelane olin. Näitemüügi ja kontserdiga, kui ka mõnede rahaliste kingitustega tuli — 12 rbl. kulusid maha arwatud — umbes 130 rubla sisse. See on rõõmustaw. — Rõõmustaw on ka, et siin rahwas alkoholi kahjust rohkem aru hakkab saama, seda enam, et joodaw wiin siin söögilaual tähtsamat osa mängib: puudub wein laual, on umbes sedasama, kui pandaks kodumaal kuiw leib lauale, ilma misgi kõrwaseta. Kui nende ridade kirjutaja tähendatud kontserdil karskuse äratuseks kõne pidas, siis leidus ainult 2—3 toorest waimu, kes seda alguses takistada tahtsiwad ja pärast wiina sisse tuues ja juues „elagu wodka” karjusiwad, mis kõigile pidulistele pahandaw oli, kellest igaüks alkoholi kahjulikuks tunnistas. Kes aga halbtust juba halbtuseks tunnistas, on paremuse teel sammumas. Mitmed awaldasiwad ka soowi karskuse-seltsi asutada — ehk läheb see nõuu edespidi täide. — Ülemal tähendatud kisategijatele aga ütlen weel: Kui Teie rinnas kõik paremad tundmused surnud on, siis ärge vähemalt oma toorust awaldage ega teiste rõõmu rikkuge!

Eesti Postimees (nr. 4), 21. jaanuar 1899, lk. 3

—kas. **Suhum-Kalees**, 30. dets. 1898. Lõppewa aasta tähtsamaks uudiseks wõin teatada, et mõnda aastat oodatud *Suhum-Kalee põllumeeste selts* 27. skp. oma tegewust algas, sest et põhjuskirjad, mis Halliste põllum. seltsiga pea ühed ja needsamad on, neil päiwil kinnitatult tagasi jõudsiwad. Tähendatud päewal oli esimene koosolek ja eestseisuse walimine. Presidendiks waliti keegi Moskwa suurkaupmees Roew, kellel Suhumis suur aed (дача) on, abiks aga Keiserliku Kauk. põllutöö seltsi liige ja tähtjas põlluasjanduse kirjanik Rõbinskij, kes ka noore seltsi esimene alustaja ja hing oli. Täh. hra on ka Kauk. ametlik wiina- ja wiljapuude haiguste ja söödikute uurija ja ülewaataja, elab ka enamisti Suhumis ja saab noort seltsi ja selle koosolekuid alaliselt juhatama, millest seltsile kõige paremat on loota. Teistest eestseisuse liigetest

tähendan weel, et kassahoidjaks keegi Sakslane waliti ja rewidendiks üks Abhaas (pärismaalane) ja kroonu katsejaama ülewaataja hra Michelson (Eestlane). — Asutajaid liikmeid oli 70, uusi wõeti wastu 4, seega on uuel seltsil praegu 74 liiget. Eestlasi on 26 meest, nendest Estonia külast 22. Pääle Eestlaste ja paari Sakslase küladest praegu muid liikmeid ei ole; haritud ringkondadest on aga liikmeid mitmest rahwusest. Liikmemaks määrati 3 rbl. pääle kindlaks, kes rohkem lubab, mis soowitaw, on tänuwäärt. Nii on siis ka mitmedgi tähtsamate seast kõrgemat aastamaksu lubanud, keegi auuwääri-line herra koguni 25 rbl. aastas. — Lõppeks saadeti Kauk. asewalitsejale würst Golõtsinale tänu-telegramm ja kohalisele (Kutaissi) kubernerile palwe krundi saamiseks, kuhu edespidi seltsile oma maja ehitada. Õnne ja jõudu noorele seltsile!

13. dets. tuli esimene lumi umbes jala paksuselt maha, mis nõnda sula ja raske oli, et wäga palju puid katki murdusiwad. Kõige suurem kahju on wiljapuudest. See lumi läks pea maast ära ja jõulupühad oliwad hästi soojad, kuid wihm rikkus jalutamise lõbu metsa wilus. Praegu on wäga ilusad, nõnda öelda kewade ilmad. — Kõige paremaid terwitusi ja õnne uueks aastaks kõigile kodumaalastele!

Eesti Postimees (nr. 15), 8. aprill 1899, lk. 2

—kas. **Suhhum-Kalees**, 10. märtsil. Webruari kuu 17.—19. sadas meil rohkesti, poole arshina paksuselt, pikselund! Kõuetaat kuuldi õige pahane olema: kärkis teine kõigest jõust. Märtsi kuuga algas aga suwi ja pööripäewaga kõige ilusam õieaeg. — Kohaliku põllumeeste seltsi eestseisus saatis liikmetele küsimise: kui palju keegi maisi müüa saab, et seda siis seltsi toimetusel ilma waheltkauplejateta kõrgema hinna eest müüa wõiks. Läheb see korda, on seltsi liikmetel juba alustuses tükikene wõitu. — Linda küla mängusõbrad asutasiwad hiljuti pasunakoori ja harjutawad hra Karresi juhatusel tublisti. Tuttawal „Estonia” wiulikoorigil on paari endise liikme wahetusel ja uute juurdetulekul weidi takistust; loodame aga, et see takistus kaua ei kesta, waid koor peagi uuel jõuul oma iluhelisiid kuulda annab. Ka mõtleme endale mõnda waskpilli weel täienduseks juurde muretseda.

Eesti Postimees (nr. 22), 28. mai 1899, lk. 3

—kas. **Suhhum-Kalees**, 13. mail. Ilmad on siitsaadik põllumehele wäga kohased olnud; kosutawat märga on tänuwäärt paljuses jagatud. Maisi tegu on weel käsil, muud wiljad ammugi maas; kardulid osalt ju õitsewad. Maisi hind on läbistikku rahuloldaw: 48—50 kop. puud. Häädal aegadel on 70 kop. ja

rohkem saadud, rohkematel kordadel on aga nende hind kuni 30 kop. alla wajunud. — Ärewust sünnitas hiljuti tuttav Kodori jõgi oma koerustükkidega: Ta wõttis omale korraga erakohast uue abitee ja jooksus ühe haruga just naabruses olewa Wladimiri Wene küla pääle, käänas aga küla lõpul Estonia piiri ääres jälle suurde jõkke tagasi. Seda wingerpussi teinud alla lastud palgid, kuulu järele umbes 50 tuhat, mis kuhugile sulgu jäänud. Asi oli koguni tõsine. Nim. küla elanikud põgenesiwad kõige liikuwa warandusega teistesse küladesse ja Estonial oli sedasama oodata, sest karta oli, et wesi kord korralt tõuseb ja kõik eest pühib. Sajad tööliselised töötasiwad kibedasti, isegi 2 roodu soldatid saadeti linnast appi jõe jooksu endisele teele tagasi juhtima. Õnneks oli ja jäi weeseis madalaks ja noorest kangelasest saadi pea wõitu. Hooneid ei suutnud ta ühtegi ära wiia ja põgenenud elanikud asusiwad mõne päewa pärast tagasi. Kahju, mis rutulisest kolimisest ja wiidetud päewadest sündis, on muidugi kaunis suur, ei tähenda aga midagi selle kõrwal, et suurem õnnetus tulemata jäi. Kõige suuremaks on wahest hirmu lugeda. — Kohaline walitsus peab aru, kas kudagi wõimalik oleks jõe sängi kindlasti paigale sundida, mis põhjusel ametnikud jõe ja ümberkaudse maa ära loodisiwad. Kodori lõunepoolne seis madala mäe rinnaku all, wastu Abhaasi külasid, on kindel, aga põhjapoolne asujate maa kaldub kuni järgmise mäerinnakuni järjesti madalamaks, mispärast jõgi alati siia poole pääle tükib ja asunikkudele palju pahandust ja hirmu sünnitab. Plaanitakse Kodorile merest mägedeni 4 sülla kõrgust walli — 2½ sülda maa sisse, 1½ pääle maa — ette teha. Teadmata on, kas aga ülem walitsust sarnast plaani kinnitab, sest et see koletut summa raha tarwitab, ehk olgu siis, kui wahest ka raudtee Kodori madalikust läbi tehtakse, mis ka weel kindlasti otsustatud pole. — Meie (Kutaissi) kubermangu sai uus kuberner, kindralmajor Hörschelmann ametisse, kes oma kubermangust läbi reisis 7. skp. weidi aega ka Estonias peatas. Kuulu järgi olla kõrge herra Eestimaalt pärit ja rääkida Eesti keelt.

Eesti Postimees (nr. 37), 9. september 1899, lk. 2

—*as. Suhum-Kaleest* kirjutatakse meile: Kuulutuse pääle „E. P.“, et Estonias koolmeistri koht saada, on juba 16 kandidaati endid ülesse andnud. Neljaga nendest on läbirääkimised kirjateel alanud.

Eesti Postimees (nr. 37), 9. september 1899, lk. 3

—*as. Põllutöö-teated. Suhum-Kalees*, 28. aug. Täna wu aasta on meil jällegi nõnda korralikud ilmad, et paremaid ei wõi mõeldagi. Wiljad rõõmustawad silmi ja südant ja töotawad põllumehe waewa rohkesti tasuda.

* * *

—kas. *Suhum-Kalees*, 28. aug. 1899. Andsime neil päivil Estonias kontserti ja mängisime näitemängu „Õnne rööwel”. Pidu algusel oli ka näitemüük. Sissetulek oli Suhumi linna ehitada tahetava Lutheruse usu kiriku hääks määratud, mis otstarbeks 103 rbl. 76 kop. puhast kasu üle jäi. Osawõtmine oli elaw. Pääle kaugemal asuwate Eestlaste oli weel rohkesti mitmest teisest rahwusest peenema seltskonna liikmeid ilmunud, nagu apteekrid, kaupmehi ja muid ametnikka. Wihma pärast jäiwad kaugemalt weel paljud tulemata. Etenduse kordamineku kohta ei sünni mul kui kaastegelasel rääkida. „Õnne rööwli” enese kohta olgu öeldud, et sääl pääle rohkete jämedate ütelduste ka joomine ülemäära läheb. Juhani osa etendades tahtis paljas wesi mind wägisi purju panna ja südame pööritama ajada, seda enam, et kõrtsmik liiga helde oli ja „poolt naela” alati theeklaasiga mõötis. Pidin Joru-Jüriga ütles: „Oh sa kassisööt! mis liig on liig!” Need on aga wäikesed wead selle kõrwal, kudas tükk waatajate pääle mõjub: Ta toob kõrtsielu ja selle järeldusi kohutawalt ja hoiatawalt kui peeglist ette, nii et mõnigi magama jäänud südametunnistus ärkwele lööb ja enesega rehnungi hakkab tegema. See tükk ei ole mitte eeskujuks ega õpetuseks, ei ka naljaks, waid — hoiatuseks, mis pärast wigasid, mis arwustajale laitmiseks asja on andnud, wabandada wõib.

Eesti Postimees (nr. 8), 24. veebruar 1900, lk. 2

—kas. *Suhum-Kalees*, 8. webr. Kuulus jalarändaja **von Neugarten** jõudis 17. jan. omal käigul meie Estonia asutusesse, kus mõnel mehel õnn oli temaga pikemalt kõneleda. Kahjuks ei saanud nende ridade kirjutaja mitte tema jutule, sest et asja õigel ajal teada ei saanud. Nägin teda küll aknast mööda minewat, kuid arwasin mõne Wene „hantwärgi” olewat, sest et ta koguni lihtsalt riides oli.

Talwet pole meil siitsaadik sugugi olnud. Okt. lõpul kuni dets. alguni oliwad küll wilud ja tuulised ilmad, siis keskmised soojad päewad külmade öödega, üks kord koguni 4° R. alla nulli, päewa kuni 10° sooja; jan.-kuu läbi siamaale aga ütlemata ilusad ilmad kuni 16° soojaga. Ainult täna teist päewa sajab wihma, mis ka „marja eest” tarwis on, sest wäikese weega kippusiwad weskid seisma ja kaewud kuiwama, nagu suwel pika põuaga.

Alalised „Eesti Postimehe” lugejad ehk mäletawad weel, kui ma ligi paari aasta eest kirjutasin, et Mart Kalal naene äkilisel weetõusmisel linnateel Masarka jõkke uppus, wanemal pojalt naene suri, nooremal mehe juurest ära läks ja kokku wiis wäetimat last maha jäi. Selle perekonna õnnetus oli juba sarnane, nagu seda „põnewates” romaanides ette tuleb ja — lõppes ka romantiliselt: Wanal M. Kalal on kõik waewad möödas — ta hingab juba mõnda päewa hauas. Ta oli ainuke osaw kärnel siinsete asujate seas. Wanem poeg heitis peagi uuesti abielusse, sellesama neiuga, keda ta ema uppumise korral weel surmast päästa jõudis, ja noorem poeg sai ka hiljuti seaduslikult laulatatud.

Konsistorium mõistis tema õigeks ja juba ongi ta mõne päewa eest õnnelikult jälle uuega laulatatud. Kas sellest ei wõiks põnew romaan saada? Ja mõni ütleb weel, et romaanid waled olla!

Eesti Postimees (nr. 9), 2. märts 1900, lk. 2

—kas. **Suhum-Kalees**, 8. webr. Ammu igatsetud kiriku-kell hüüab meile juba paar kuud igal pühapäewal: „Andke Jehoowale Tema nime auu, tooge andeid ja tulge Tema õuede pääle!” (Laul 96, 8.) Kell kaalub 8½ puuda ja tuli 160 rubla ümber maksma. Sai palwemaja-õue postide wahela üles pandud ja helistati esimest korda 28. now. m. a. — Kuna endine kooliõpetaja hra Herms sügisel ära Odessasse läks, jõudis uus köster-koolmeister hra Wunck Wana-Wändrast jan.-kuu keskel siia ja hakkas 24. jan. koolipidamisega südisti pääle. Köstri kohusid täitis seni nende ridade kirjutaja.

Eesti Postimees (nr. 11), 16. märts 1900, lk. 2

—kas. **Suhum-Kalees**, 17. webr. 1900. Looduse rõõmsam pulmapidu on käes, wiljapuud on lugemata õitega, nagu mõrsjalooriga kaetud ja mesilased, kui kutsutud piduwoõrad, peawad õite wahel sumisedes oma pidu-pillerkaari. Puud paisutawad pungasid ja osalt ongi nad juba rohelistes suwe-sabakuues. Lindude wägew De-deum saadab meid unehõlma ja äratab unest. Nende weerlewad wiisid kostawad igalt poolt, kuid toome ladwast mitte, sest — neid puid siin polegi! — Juba 8. skp. hakkasiwad ploomipuud õitsema. Sarnane warane suwi on meilgi haruldane! Kaerad, linad, sibulad j. m. on mõnel mehel mahagi tehtud.

Eesti Postimees (nr. 21), 25. mai 1900, lk. 2

* **Suhum-Kaleest**. *Eestlaste asundustesse saadetawate kirjade adresside kohta* antakse siit kõigile, kellesse asi puutub, järgmist tähepanemisewäärt näpunäiteid. Kiri käib nõnda:

Wäga sagedasti tuleb meie Estonia asundusesse wõõraid kirju ja ajalehti, millede õige koht tihti sajad ja koguni tuhanded werstad eemal on. Kust see tuleb? Sellest, et adressi kirjutajad, olgu ülesandmise järele wõi omalt poolt,

postiametnikkudele selgemalt tähendada tahavad, et koht, kuhu saadetus peab minema, just Eestlaste asundus on. Nii kirjutatakse siis küla nimele ette weel: „Эстонское селение”, s. o. Eesti asundus. Selguse asemel tuleb siin segadus. Käesolewa aasta algul saatsin ma mõndakümmend kirja ja ajalehte posti pääle tagasi, millel ma küll adressisid püüdsin parandada, kuid teadmata on, kas nad õigele kohale jõudsiwad. Sääli oli Эстонское селение järele külade nimesid, nagu: Линдау, Нейдорфъ, Сальме, Тархапъ, Джурчи, Быковка, Щеглово, Домкино j. m. Neist on kaks esimest Suhhumis, aga meie asundusest umbes 30 wersta eemal mägedes. Salme on Adleri linna ümbruses ja teised Krimmis, Samaras ja koguni Peterburi kubermangus. Meie asunduse ametlik nimi on aga kord „Селение Эстонское” ehk Ladina keele järele „Колонія Эстонія”, ja et teiseks meie asundusesse wahest rohkem kui kuhugile teise kõiksugu postisaadetusi tuleb, siis on see koht postiametnikkudel rohkem tuttaw, nii et tihti isegi kubermangu ja linna nimi tähelepanemata jääb ja saadetused, kus „Eesti asutus” adressi pääle märgitud, Estoniasse rändawad. Jäätagu siis „Эстонское селение” kõrwale ja kirjutatagu ainult asunduse nimi. Kas kuskil asunduses Eestlased wõi hoopis Hiinlased ehk Hottentotid elawad, ei puudu asjasse. Asunduse nimi on igaühel teada, ja selle järele tulewad ka saadetused õigesti kohale.

Ülepää armastawad wähema teadusega inimesed adressisid hästi pikalt kirjutada ja kõiksugu üleliigseid tähendusi juurde lisada. Leidsin kord postimajas Estonia saadetuste seas kirja, millel nii weider adress oli — wahest mõne naljahamba töö — et selle enne kirja tagasiandmist ära kirjutasin; keele ja õigestikirjutuse wead maha arwatud, käib see adress Eesti keeli tõlkes nõnda: „*Odessa linna, Persia piirile, Suhhumi jaama, Siberi waksali, Eestlasele Mats Karule. Kiri on wäga tarwilik ja palutakse kohe ära anda. Mats Karu on suure punase habemega pikk mees. Palutakse nimelt!*” Kuhu sarnane kiri õieti peaks minema, ei jõua küll sarwik ise seletada. Esimesi kohtasid wõib weel nelja tuule poolt üles leida, aga „Siberi waksal” ja „punase habemega Mats” jääwad niisama leidmataks, kui Kilplaste jooksik weskikiwiga!! — Olen ise mõõtmata pika adressiga kirju saanud ja kirja sees nõutakse ikka weel täielikku adressi. Suhhumi Eestlaste täielikku adressi wõib aga kolme sõnaga kirjutada: Сухумъ-Кале, Эстонія (wõi mõni teine asundus) ja kirjasaaja nimi. Mis üle selle, on tigidast ja sünnitab ainult segadust. Teiste kohtade tarwis (Suh. ringkonnast wäljas) on weel kubermangu nime waja ja siis ka ligema postijaama nime, kui posti mitte otse linnast kätte ei saa. Kõik muud tähendused jäägu ümbriku päält ära. — Hää oleks, kui ka teised lehed seda teataksiwad, sest pea kõiki Eesti lehti on Eesti nime pärast Estoniasse ära eksinud, kõige rohkem aga päewalehte „Postimeest”.

Auustusega
J. Pihlakas.

—kas. *Estonias* on käesolewal aastal rohkesti haigust ja surma olnud. Lapsi ja wanu kui ka keskealisi on surma sülle suikunud. Paljusid waewas weel siin ennem olemata rinnahaigus — esiteks külm, siis kange kõha, pääwalu ja rinnad koguni kinni. Nüüd jääb haigus juba vähemaks. Arwatawasti tuleb hai-

guse põhjust sellest otsida, et mööda läinud tali väga soe ja haigust sünnitawatel pisielukatel hää pidutseda oli. Pääle rinnahaiguse lõppemist tekkis meil kõhutõbi päewakorrale. Iseäranis waewab ta lapsi. Üks noor elu kustus juba täh. tõbesse. — Sooja talwe järele on kewade siamaale ennem wilu olnud. 2 päewa on liiga palaw olnud, mis aga seda külmemat wihma tõiwad.

Eesti Postimees (nr. 39), 28. september 1900, lk. 2

—kas. **Suhhum-Kaleest.** Käisin ka kord kuue aasta tagast „Linda” asutuses wõõrsil ja teatan sellest weidi ka „Eesti Postimehele”. Linna ja Linda wahel mühas enne mehine mets ja läbipääsemata padrik, millest wilets teerajakene läbi wiis; nüüd on pea kõik haritud maa tubaka, maisi, wilja ja wiinapuude all, nii et see tee nüüd päris paradiislik jalutuse-paik on. Kohe linna juurest keerab tee hommikupoole mägedesse, ja kus peaksgi küll ilusam olema, kui suwel keskmise kõrgusega mägedes? Lähme paar wersta edasi, puhkame ronimisest jalgu ja waatame ümber: Tagapool näitab linn oma walgete majadega ja kenade aidade ning puiestikkudega nagu jalgade all olema, kas wõi hüppa pääle. Linna tagast paistab Mustamere rohekas-sinine pind, mille pääl hulk laewu ja paatisid liiguwad ja kiiguwad ja delfinid tantsides weest wälja sulpsawad, nagu oleks neilgi tarwis teada, mis päälmaailmas tehakse. Mõni tõendab koguni, et wahel ilusal hommikul paremat kätt Krimmi ja pahemat kätt Türgi rand Trapezundi linnaga õhupeegeldusel näha olla. Kõrwal ja eespool seisawad madalamad mäed ja orud nõiduslikus ilus, kuna lõppeks igawese lumega kaetud mäed poolringis hiiglaseinana waadet piirawad. Mäed näitawad tasasemaa elanikule umbes wersta wiis kaugel olewat — kas haara kätega nende lume-kaabudest kinni; tõepoolest on nad aga 50—80 wersta kaugel. Säält paistawad igasugu rahwaste külad ja üksikud majad alt orgudest ja mägede tippudest nagu peo pääl kätte, kuna läbi pilwede weel kõrgemal ja kaugemal seiswad Greeka ja Armenia asutused igawese lume piiril paistawad. — Praegu sõidab kuumawereline, sädemesilmiline Mingrelia neiu oma saatjaga ratsa mööda. Ütleme wastamisi oma „komar dshubar” (Mingrelia keeli teretussõna). Neiu sädendawad pilgud näiwad pilkawalt ütlewat: „Wilets mehikene! Ei ole sul meie meeste pikka ilusat woltkuube padrunitaskutega, ega hiilgawaid sõjariistu, ei tulist täkku ega toredat sadulat; ei jõua sa pashlikkigi pähe saada: ainult päälael lapike, mida teretamise korral kat-sud, kas alles on!” Kaukasia pärisrahwas kannab nimelt kübarat koguni wähe, pashlikki aga tingimata alati; isegi palawaga tõmmatakse ta hoolsalt pähe. Teretamise juures ei tunta siis kübarakergitamist, waid teretaja wajutab käega kergelt rinna wastu, teeb teretatawa wanaduse ja auukõrguse järele kergema ehk sügawama kummarduse ja siis antakse kätt. Naesterahwaste wahel, ehk kui üks neist naesterahwas on, antakse ka kolm korda suud. Tä-hendan juurde, et pashliki kandist siin ka osa Eestlasi järele ahwib; saju ja külmaga on ju see pääkate hää, palawaga kantult saab ta aga halpuse asjaks.

Jõudsin wiimaks Lindasse. Wiimasel ajal on Lindas waimuelu iseäraliselt edenenu. On kontsertisid näitemängudega peetud ja puhkpillide koor harjutab hoolsasti hra Karresi juhatusel. Orel ja kirikukell on ka. Esimene on aga keeltega (harmonium), maksab, nagu öeldi, 400 r. ja on 14 poolregistriga ning õige tore, kuid häälel pole kaugelgi seda mõnu, mis Estonia lihtsal 6 reg. wiledega oreil. Kirikukell jälle on odawam, aga parema ja selgema häälega Estonia kellast. Elumajad on hästi ruumikad, ka kaunis nägusad, aga mägise maa ja krundi suuruse (10 dess. ühes tükis) pärast ilma kindla korraga, nagu laiali pillatud.

Nagu igal pool Eesti asunikude seas, nii on ka Lindas wõõraste lahke wastuwõtmine üks pääomadustest, mis ju wõõras kohas nagu iseenesest luusse ja lihasse kaswab. Mäletan kodumaalt juhtumisi, kus teekäijale talwel terwest külast öömaja ei antud. Wabandusi oli palju: kellel lapsed, kellel kalja-astja toas, kellel rätsepp õmblemas jne.; neid wabandusi siin ei tunta. Kõige suurema lahkusega wõetakse igäuhte wastu ja antakse enamisti süüagi. On aga tuleja keegi Eesti reisija, siis on ta nõnda kallis külaline, et igäuks teda wägise omale palub. Küll ei puudu rahwal siingi wead ja komistamise kiwid, nagu kõige päält liigne Bacchuse orjamine, aga siin aitab sõbralik sõna isekeskes rohkem, kui awalik hurjutamine. Suur jägu joojaid ei tahaks ju ise sugugi, et nad joowad, kuid nad langewad oma loomuse nõrkuse pärast. Tugewamate kaastundlikku toetamist on siin enim tarwis, kui walju kohtumõistmist. Lindalaste kiituseks pean weel tähendama, et siin kuuenda käsu halwaks pidamist peaaegu ei olegi, mille poolest aga muis asjus kiidetud Estonia küla wiimasel ajal kurwalt kuulsaks on saanud. Ajalehtedele ja muule paremale kirjandusele soowiksin Lindas weel suuremat edu.

Eesti Postimees (nr. 44), 2. november 1900, lk. 2

—kas. **Suhhumi** linna lähedal elab üksikult keegi rikas Sakslane, nimega Reckemann. Hiljuti warastati tema täisealine tütar ära ja see on praegu jäljeta kadunud, kõigest otsimisest ja suurest tasulubamisest hoolimata. Täh. neiud, kes wäga ilus oli, taheti juba enim kord warastada, aga ta saadi weel kätte; nüüd aga on wiimnegi lootus kadunud ja õnetu, kui ta weel elus peaks olema, juba üle raja mõne Türgi ehk Persia haremi wõi mõne patumaja ohwriks wiidud. Wõib ka olla, et rööwliid teda mägedes enda jaoks peidus hoiawad.

Eesti Postimees (nr. 50), 14. detsember 1900, lk. 2

—kas. **Suhhum-Kaleest**. Hiljuti teatasin Sakslase Reckemanni tütre wargusest, nüüd wõin neiu kättesaamisest teatada. Wargad on hra R. endised sula-

sed Mingreliamaalt (kõigest üle saja wersta siit), kust neiu ka kätte saadi. Rööwliid tulnud öösel Estoniast läbi, siin tahtnud neiu küll kisendada, kuid teda ähwardatud kohe ära tappa ja pole ta julenud häält teha. Kui nad Ingura jõest üle sõitnud, tundnud paadimees ühte rööwliit ja selle läbi saadud ka õnnetuma jälgile, mida küll enam ei loodetudgi. Rööwliid tahtnud neidu endile pidada ja sundinud teda wanduma, et ta enesest teatust ei annaks.

Eesti Postimees (nr. 5), 1. veebruar 1901, lk. 2)

—kas. **Suhhum-Kalees**, 12. jan. Esimest sõnumikku uuel aastasajal pean — paraku küll! — halbade asjadega ja weresüüde teatamisega algama. Et maailm ühtelugu pahemaks minna, selles näitab Mätta Mikul peaaegu õigus olema. Häda maailmale pahanduste pärast — teine häda ajalehe teatajale: tema sattub sarnasel korral risttule wahel: täida oma kohut, saad pahandust nende poolt, kellesse asi puutub; waiki asi surnuks — noh, siis jätku ka rättsepp kuued, kingsepp saapad ja põllumees põllutöö tegemata! Kõige õigem: pää püsti, rind ette, räägi õigust ja ära karda kedagi! Sedasama tahan minagi teha. — Mõne nädala eest sündis Gummi Eesti asutuses kohutaw kuritöö: Kaks poega tapsiwad isa ära! Isa, Juhan Mätik, oli lesk ja pidas poegadega maja. Pojad oliwad aga suured kelmid. Noorem, alles 15aastane, oli wahel kuude kaupa metsas jooksus, mispärast teda wiimasel ajal koera kombel ahelas peeti! — Tapmise-ööl teinud wanem wend noorema ahelast lahti ja siis löönud nad magamise pääl isa pää kirwega lõhki, nõnda et pääajud wälja tulnud! Surnukeha tassinud nad lähedal olewasse kõrwalisesse orgu ja peitnud risu ja lehtede alla ära, ise aga kurtnud teistele, et ei tea, kuhu nende isa kadunud! Hirmus tegu tuli peagi awalikuks ja siis selgus ka, et Agaapa küla asunikud, wennaksed Booded, poegadele seda hirmust nõuu andnud ja suurema osa rahagi enda kätte hoida wõtnud. (Õnnetuma rahasumma õigesti ei teata — mõni sada ikka olnud.) Nüüd ootawad kõik trellide taga teenitud kohtuotsust, kuna nende warandus walitsuse poolt oksjoni teel ära müüdi. — Teine tapmise-lugu sündis waremalt (1. okt. m.a.) Estonias. Kaks jõukat peremeest läinud kellegi Bulgarlase seltsis ühele lesele naesele tema palwe pääle appi, kelle juurde keegi Wenelane öösel sisse tikkunud, ja hakanud wiimast peksma. Peksetaw aga mängis peksjatele hää wingerpussi — suri kätte ära! Asi tegi esiti suurt tolmu, aga kõigest sellest ei taha ma ennem pikemalt rääkida, kui kohus oma otsuse on andnud. Praegu on mehed koguni wabad ja saawad arwatawalt küll kõige kergema trahwi, mis seadus selles asjas määrab. — Neudorfi Eesti jaoskonnas (täh. asutuse elanikkude suurem jagu on Sakslased) jälle tungis salk rööwliid (arwatawasti Mingreellased) öösel Leesmanni majasse ja tahtsiwad kõige päält terwet perekonda püssidega surmata. Hulgast kuulidest aga ei trehwanud õnneks enam kui üks, mis peremeest ennast pääst haawas, aga mitte elukardetawalt. Kära pääle saadi appi ja rööwliid aeti põgenema. Nagu pimedas näha wõidi, olnud neid umbes 8 meest. — Kuni 2. januarini oli meil suwi, siis aga muutusiwad ilmad halwaks ja lumememm puistas kaunis paksu

korra padjasulgi maha. Praegu on paar päewa ilmad jälle ilusad. Öökülmad. Lund weel paiguti.

Eesti Postimees (nr. 11), 15. märts 1901, lk. 2

—kas. **Suhhum-Kalees**, 20. webr. Kas „postipapa” möödaläinud wastlapäewal ka saanisõitu ja seajalga ernesupiga sai, seda ma tõesti ei tea, aga mina mehikene jäin kõigest kolmest ilma: lund wõisin ainult waadata, umbes nõndasama kaugelt, nagu Mooses töötatud maad — ja mis saanisõitu’s ilma lumeta saab? Lumemägedelt minna kelguga alla laskma, näitab terwisele weidi kardetaw olema. Erneid siin jälle targemaid polegi kui kandilised Persia erned; nendest aga Eesti mokale maitsewat wastlaleent ei saa, wõi pane terwe küla wurrukondid seajalgade näol patta! Seajalgadest jäin sellel iseäralisel põhjusel ilma, et nad sel korral parajasti — kolmepäewase põrsa all oliwad! . . . Midagi muud kui pühi suu kõigist isaisade wastla-lõbudest puhtaks! — Selle eest pidasin aga wastlaid päris Suhhumi wiisi: kui uksest wälja astusin, wõttis mind lindude koor „aumarsiga” wastu, wiljapuude õitsewad oksad nikutasiwad terwitades pääd ja haljas muru meelitas oma sülle istuma. Wihm sundis aga tупpa tagasi minema; sadas kõige päewa kangesti ja õhtuks oliwad jõed ja madalamad kohad nõnda täidetud, et ühest uulitsast teise ei pääsenud. — Lund oli meil ainult januari-kuu esimesel poolel. 5. webr. näitas kraadiklaas wilus juba 22° R. sooja; wiljapuud hakkasiwad õitsema ja mets warjulisemates kohtades lehte lööma, ei jõua aga seniajani suurt edasi, sest ilmad läksiwad wihmaseks ja wilumaks.

Kas muud uudist Suhhumi pool polegi? Oleks küll, aga — ei saa walmis! Mis uudis siis „nisuke” on? Suhhumi raudtee. Pole teist hakatudgi, ehk küll mitu aastat oodetakse ja loodetakse. Wahest tuleb weel Metusala käest aastaid laenata, siis ehk näeme auruhobu sõitu Suhhumi all. Selle puudus on terwes Mustamere äärses Kaukasias tuntawalt suur. Tee pikkus oleks umbes 500 wersta: ta algaks Tiflisi raudteest, Batumist ehk Potist pääle ja sõlmiks end Noworossiiskis säälse raudteega kokku, mis Rostowi kaudu Wenemaale wiib. Sihtisid on mitmele korrale aetud ja muid eestöösid korraldatud; asi olla kõigiti joones, kuid — hakkama ei saa: pääasjalikult muidugi, et rahakott selleks kerge on rattaid liikuma panema. — Suhhumi maapõues seisawad määratud kiwisöe-lademed warjul, on ka tina ja muid metallisid, aga mis sest kõigest kasu, kui see Inglisemaalt tellides odawam tuleb? Küll püütakse laewade käiku korraldada, aga see on ikka ühekülgne ega paranda raudtee puudust. Mis reisijatesse puutub, siis peawad need wahest nädalate kaupa ootama, kuni laewale ehk laewalt kaldale saawad: olgu Suhhumi buhta (lahe) nõnda kiidetud kui tahtes, paatidele on tormisel ajal ikka kardetaw laewade juurde minna. Et aga laewad sillani pääseksiwad, selleks on weel palju teha ja kulu-tada. Postilaewad tulewad nüüd Wenemaa poolt suwel 3 ja talwel 2 korda nädalas, tormiga aga lähewad jällegi mööda, nii et meil pea üks kõik on, kas päewalehed iga päew wõi ükskord nädalas tulema saadetakse. „Черноморск.

ВѢСТНИКЪ” tähendab väga õigesti: „Abhasia (Suhh. maakond) peab Kaukasiale sedasama olema, mis Sileesia ehk Westfalia Saksamaale, aga ainult siis, kui raudtee läbi käima saab ja muid teesid korraldatakse. Nõnda kaua jääb Abhasia ikka ülitoredaks, kuid ilma hingeta maaks. Ka kõige parem laewasõidu korraldamine jääb ikka ainult palliativliseks (pääliskaudseks, puudulikuks) abinõuuks, päälegi, et korrapäralised sadamad puuduvad.” — Jäägu muist puudusi ja hädusi tulewaks korraks kirjeldada.

Eesti Postimees (nr. 19), 9. mai 1901, lk. 2

—kas. **Suhhum-Kalees**, 23. apr. Teie pool kuulukse warasest kewadest räägitama, mina lisan Suhhumi warasest suwest weel jätku juurde. Juba lihawõtte pühade ajal oli liiga palaw: 32 kraadi R. wilus, mille tõttu siis ka aia- ja puuwiljad harilikust ajast ligi kuu aega warem turule ilmusiwad. Juba aprilli algul müüdi Suhhumi turul aedades kaswatatud maasikaid. Oi wennike, need oliwad ka mammud — 2—3 tükki läks naela pääle! Leidus ka naelaseidgi, sest „nael ja maasikas, puud ja kapsapää, siis me enam ei nurise,” tõendawad aednikud.

Maasikatest loodawad ka mõned Eestlased tulewikus hädad tulu tulema. Nii ostis Gumi küla asunik Tiit Teder, kes edasipüüdja mees on ja wiljapuude ning aiawiljade eest iseäranis hoolitseb, möödaläinud aastal 1000 maasikataime 30 rbl. eest ja istutas, arshin wahet, maha. Ütles tänawu ju mõne puuda müüa saama, kuna päris saaki järgmistel aastatel loota võib. Harilikult annawad nad 6 aastat kasuga saaki, siis tuleb neid jälle uuendada. Suhhumi turul müüdi neid 30 kop. nael; praegu on ju odawamad. Ülesostjad annawad 6 rbl. puudast ja saadawad nad Moskwasse ja mujale põhjapoolle, kus nael kuni maikuu keskeni 1 rbl. 50 kop. maksta.

Eesti Postimees (nr. 39), 27. september 1901, lk. 3

—kas. **Suhhum-Kaleest**. Meie tahtsime siin nõndanimetatud hariduse tõstmise seltsi asutada, mille põhjuskirjad „Wanemuise” ja „Walwaja” põhjusk. järele kokku seati ja 40 allkirjaga kinnitusele saadeti. Nende ridade kirjutaja tahtis ennem kõigest jõuust karskuse-seltsi asutada, mis aga seekord kuidagi korda ei läinud. Wiimaks andis ta ülemal tähendatud seltsi asutamise mõttele järele, mille üleswõtja kooliõp. M. J. Wunk oli. Nüüd aga saadeti põhjuskirjad kubernerilt kinnitamata tagasi, mille juures tähendatud on, nagu oleks ainult meie kolm (endised ja praegune koolmeister) seltsi tahtnud asutada ja teised ainult kui ajutised elanikud alla kirjutanud. (Wiimaseid on 2 isikut.) Päälegi olla seltsi asutamine iseäraldus, mis enne külale oleks pidanud ette

pandama ja selle kohta ühine otsus (приговоръ) tehtama. Ka olla meie talupoja seisusest ja wiimaks wõiwat kontsertide, näitemängude jne. tarwis igal ajal luba saada, mispärast selts kinnitamata jääda. Nii lühedalt kubeneri otsus. Ehk wõtaks mõni asjatundja waewaks siin lehes juhatust anda, mis sarnasel korral teha, sest karsk.-seltsi asutamisel ei saa siin paremat tagajärge olema.

Eesti Postimees (nr. 42), 18. oktoober 1901, lk. 2

—kas. **Suhhum-Kaleest.** *Kohtukojast.* Aasta algusel teatasin, et Gummi asutuses pojad isa (Juhan Mätiku) ära tapsiwad ja wennaksed Boded neile seda nõuu andnud. Kohtu ees tuli ilmsiks, et Boded niihästi nõuandjad, kui ka wanema pojaga ühes tapjad oliwad, kuna noorem poeg seekord mitte ahelas ei olnud, nagu ennem teatasin, waid isaga koos maganud ja kõik näinud, aga selle üle esiotsa waikinud, sest et mõrtsukad teda rääkimise korral niisamuti ära tappa ähwardanud. Siis wõtnud tapjad Mätiku hobuse, pannud sadulasse, wiinud külast wälja ja peksnud kaugemale; seepääle teinud jutu wälja, nagu oleks Mätik öösel linna läinud ja kõige hobusega kadunud. — Kohtu otsus oli: Boded kaotawad kõik õigused ja lähewad 14 aastaks sunnitööle; wanem poeg niisamuti 8 aastaks, kuna noorem wabaks mõisteti ja wahtide läbi turu pääl Gummi küla meeste kätte anti, et teda kui süütad alaealist kannatajat kodu wiidaks, kuna ta umbes 3/4 aastat teistega ühes kohtuotsuseni wangis olnud. — Estonia meeste tapmiseprotsess tuleb ka käesolewa kuu lõpul harutusele.

Eesti Postimees (nr. 4), 24. jaanuar 1902, lk. 41

—kas. **Suhhum-Kaleest.** Mujalt kuuleme warast talwet, suurt tuisku, kanget külma jne., wahest saab siis huwitaw olema ka Suhhumi ilmadest seda puhku kuulda. Nowembri wiimane pool oli õige wihmane, jõulukuu aga wäga ilus ja soe: ööseti enamasti 9°, päewa 14—19° R. sooja. Suur mets mägede pool on lehtedest paljas, aga allpool on madalamas metsas kõik roheline: Lorberipuud, kisseli- ja oleandripõõsad, ehweud ja palju teisa puid, põõsaid ja wäätkaswusid on kõige ilusamas suwe ehtes ja noor rohi katab murupinda, nii et jõulupühade ajal ütlemata ilus ja armas oli rohelistes käia, kuna suwel liig palawus tülitaw on. Laulu sõnad: „Kesk talwel, külmal ajal” jätsime ilusasti laulmata. — Wiimasel pühal oli suur wihmasadu ja ööd muutusiwad jahe-daks: wiimastel hommikutel oli weeloikudel õhukene jääkirmetis pääl. — Siinamaale oli meil maa asumiseks prii, nüüd maksame teist aastat 4 r. 74 k. krundi päält kroonule renti, mida poole aasta wiisi nõutakse, 2 r. 37 k. korraga.

Eesti Postimees (nr. 8), 21. veebruar 1902, lk. 100

—Kas. **Suhhum-Kalees** 28. jan. — 6. jan. tuli meile hää kord lund ja siis oli nädal aega kõwad talwet — wesi muutus nõnda kõwaks, et inimest pääl kandis, ja kraadiklaas näitas kuni 4 kr. külma. Siis oli nädalipäewad kewadet, kus lumi ära sulas ja 26. jan. hakkas jälle päris suwi pääle. 20 päewa talwet ja nädal aega päris külma, nagu öeldud, 4 kraadini — oli, see tegi meile juba tuska!

Eesti Postimees (nr. 18), 18. aprill 1902, lk. 204

[Tavapärase —kas'i asemel on autoriks märgitud küll x., kuid stiili, ilmumiskoha ja -aja ning sisu põhjal võib arvata, et tegu oli Johan Pihlaka kirjaga.]

x. **Suhhum-Kaleest**. Juhtusin käesolewa aasta algul Estonia küla täiskogu koosolekut tähele panema, mis minu meelest nõnda weider näitas olema, et sellest mõne sõna teistelegi teatan. — Ühele osale näitas koosolek sedasama olema, mis tulistele tallitäckudele harukordne lahtipääsmine. Külawanem püüdis mõistlikumate meestega küll päewakorda edasi ajada, mis aga suure lärmi pärast väga raske oli. Wiimaks asus teine seltskond teinepoole uulitsat maisi kõrde ja wahwaste poisikeste sõda algas. Juurte ja muulaga mast kistud maisitüükad, umbes 1½—3 arss. pikad, lendasiwad nagu pisuhännad, nagu lumesadu, ja ikka külakontori ehk „управление” ette kokku. Siis loobiti üksteise mütsisid koosolekumaja katusele, jooksti ja roniti sinna järele, maeldi jne. Külawanema keelust ei hoolitud suurt. Poisikeste kohta ei ole sarnast möllu suurt imeks panna, aga kui täisealised hääleõiguslised külaliikmed, kes tähtsamate asjade arupidamisele ja mõistlikule otsusetegemisele oliwad kutsutud — hm! Hariduslise edasijõudmise poolest on Estonia asutus wäljastpoolt waadates üks kõige esimestest, aga kui rahwa koosolekud sarnast pilti alati pakuwad, siis tahab selle haridusega küll weidi kehwa lugu olla. Pea igaüks on ajalehe lugeja, kuid osa neist loeb wahest ainult „põnewaid” jutte või otsib midagi „hästi kentsakat”. — Kaine, südant ja elukombeid hariwa „Linda” kui ka „Eesti Post.” kohta arwab mõni, et säääl mitte „midagi” sees ei olla. Ülepää ei ollagi kirjanduses enam midagi lugemisewäärilist, — üksnes endise „Wirmalise” „Wanapoi si päewaraamat” olnud tubli jne. „Linda” olla hoopis lolliks läinud: ta laitwat — tantsu ja muid „tarwilikka” asju. Kõige selle juures paistab nii suur iseteadwus ja eneseuhkus wälja, et selle wastu keegi rääkida ei tihka, kui ta rahus läbi tahab saada. Kui nüüd Estonia tublimad mehed selle wastu ise wälja astuda ei taha wõi ei julge oma häält tõsta, siis lubatagu seda

wõõrale nägijale — oleme ju ühed eestlased ja ühe halbtus lõikab ka teise lihasse. — Ma ei taha kedagit laimata, ühtegi mõistlikku meest haawata, kuid pean ühte osa isemeelseid noorimehi weidi hurjutama, kellele küll weel päris lapsewitsu waja oleks. Sedagi ei tee ma laimuhimu pärast, waid et asi paraneks ja sellest warsti kiitwalt wõiksin teatada, wastasel korral peaksin mõnda nimepidi nimetama.

Ilmadest pean jällegi sugupärast sõnuma. „Kui küünlakuu teeb sull' sooja käega pai, siis paastukuus karjud külma käes: ai!” — Suhhumis läks see täide. Aga oota — las' ma hakkan otsast pääle! Januari wiimasel poolel õitsiwad kisselid täiesti; nendel pole aga suurt ilu: on kolletanud sügise karwa. 1. webr. aga oli juba osa ploomipuid täies õilmes — ja, mis kodumaal tomingad, seda on siin ploomipuud. Teil aga on säääl tomingaid harwalt, kuna meil õiesäral aru ega otsa pole. Walgeid ploomi ja punased persiku õied — terve loodus näib nendest paksult ülekülwatud olewad. Imestamisewäärt tore wärwide-mäng ja kokkukõla — waata wõi silmad kirjuks! — Koguni huwitaw nähtus oli aga 1. märtsi hommikul: Suure wihmaga oli ilm korruga jahedaks muutunud ja kõrgemas kohtades hää kord lund sadanud. Pool Estonia maad küla ümbruskonnas oli õiehärmas ja teine pool, nõndanimetatud „poljana”, mis üks mäerind kõrgemal seisab, waewalt paar wersta kaugemal — lumehärmas! 2. ja 3. märtsi öödel oli koguni 1 kraad külma ja all külasgi tuli sugu lund. Küllap ikka sina kodumaa kaim õue wärawa lahti unustasid, misläbi sääälne külm omapääd hulkuma sai ja wiimaks lustisõidu Suhhumi tegi. — „Noor kewade sull' õie wihma täis käsil pähe kallanud” — noh, meil oli seekord vähemast õite ja lume segu! Pääle seda muutusiwad ilmad harilikuks. Kart-sime, et puuwilja saak selleks aastaks otsas on, aga wist on kartus põhjenda-mata, sest wiljapuud näikse, nagu jonnri pärast, seda rohkem ja kauem õitsma. Ligi paar kuud wältab juba ilusam õieaeg ja lõppu pole weelgi, kuna harilik õilmitsemiseaeg umbes paar nädalit kestab.

Eesti Postimees (nr. 24), 13. juuni 1902, lk. 302

—kas. **Suhhum-Kalees**. Pääle kogukonna üleüldiste awalikkude tööde ja kohustuste on meil kaks wälimist kohustust kanda: küüdikorrad walitsuse ametnikkude tarwis ja teesillutamine. Esimene muudeti juba ennemalt rahamaksuks ümber, wiimane aga wältas seni. Batumi poolt Sugdiidi linnakesest tuleb Suhhumi 96 wersta pikk kiwidega prügitatud maantee. Estonia naabrus-oles olewa Drandõi külani, õigem alewikuni, peab kroonu selle tee korras. Drandõist linnani on 17 wersta. 7 w. on linna ja kroonu käes, aga 10 w. eest pidiwad 4 asunikuküla hoolitsema, mis wiimastele liiga raskeks läks. Kaukasias loetak üks mõisnik iga kümne ja üks würost iga saja mehe kohta. Wiimasel ajal on küll paljudelt, kes endi aadeliseisust kindlate dokumentidega tõendada ei wõinud, need õigused ära wõetud, kuid sellegi pärast on teiste

maadega võrreldes niisuguste aadelimeeste hulk siin ülisuur. Kõik need herrasmehed, kelledest paljudel, siinse oludega võrreldes arutu suured maatükid omanduseks on, on kõigist awalikkudest kohustustest vabad — muidugi ka teede tegemisest. Nende lugemata pühvli arbad (kaherattaga härjakaarikud, millede koormaks 80—100 puuda loetakse) on aga kõige suuremad teede rikkujad. Käesolewa aasta januarikuus oli maantee juba nõnda rööpeline, kalduw ja sügawaid muda-aukusid täis, et paiguti üksnes kõige suurema waewa ja ettevaatusega läbi wõis pääseda. Seda teed parandada käis asunikudel üle jõuu, mispärast nad õigusega nurisesiwad ja walitsuse poolt asja korraldamist palusiwad. Maakonna ülem wõttis palwet kuulda ja otsustas asja asunikude kõige suuremaks rahulolemiseks. — Olgu wahela tähendatud, et Suhhum mitte уезд (maakond) ei ole, waid округъ (ringkond), mis nagu iseseisaw kubermang kubermangus on. Ringkonna ülemal (нацальникъ округа) on peaaegu kubeneri wõim. Lõpuotsus oli: Kroonu wõtaw tee korraspidamise oma hoolde; kulud aga saawad maatessätinide pääle ühe tasa ära jaotatud. Olgu würst, ostetud istanduse omanik, rentnik wõi liht asuja: maa suuruse järele peab igaüks teeparanduse kulu kandma. Tuleks tess. pääle näituseks 10 kop., maksab 5 tess. pidaja (umbes nõnda palju on Estonia asunikudel maad) 50 kop. aastas, 100 tess. pidaja 10 rbl. jne. Sarnast Salomoni otsust ei olnud asujad lootagi julenud. Würstide käredat wastuwaidlust ega pahameelt ei pandud tähelegi. Muidugi on asunikud walitsusele selle eest tänulikud. Mitmed „heldemad” rõõmustasiwad: „Nüüd jääb pääle muude kulude ka see 5—10 rbl. järele, mis igal teeparanduse-käigusl joogimajadesse pidime jätma!” . . .

Küladewaheline tee aga oli tänini koguni wilts, üksnes külade sees on ta hää. Koormaga linna minnes oli umbes 5 wersta Drandõist saadik tee päris kaelamurdew, niihästi weoriistale, kui wedajale ja weetawale, iseäranis pimedatel hommikutel, kui weel mudane aeg oli. Kõige halwem on weel Drandõi maast läbiminenew tee, osalt halbade kohtade pärast, osalt ka selle pärast, et Drandõi elanikud — suuremalt jaolt moldawlased — enda teede eest sugugi ei hoolitse. Hiljuti otsustas Estonia küla walitsuse ettepanekul omast maast hääd ja õiget teed läbi teha, mida umbes 4 wersta tuleb. Teised külad peawad muidugi oma maa osast niisamati tegema. Külamehed ise laastasiwad teekoha metsast ja kibuwitsa rägastikust puhtaks, aga kraawide kaewamise kulu läks üle jõuu, sest muud küla wäljaminekud on muidugi suured. Erasissetulekud on: mõned üleüldised wäikesed maatükikesed, mis igal aastal küla kassa kasuks wälja renditakse ja mitmel aastal on lamba- ja kitsekarjad talwekuudel külamaa pääl karjatamise eest 80 rbl. renti maksnud — mõned kopikad kogub ka külakohtus mõistetawatelt trahwirahadelt jne., aga kulude katmiseks ei ulata see kaugeltgi. Igal asunikul tuleb weel 7—8 rbl. aastas nõndanimetatud „korjandust” külakassasse maksta. (Drandõi külas on hulk poodisid, apteek, sepiokjad jne., mis kõik äripidamiseõiguse eest külale renti maksawad, nii et elanikkudel midagi üleüldist maksu maksta ei ole, nagu Eesti asundustes.) Teetegemiseks leidsime siisgi nõuu: Ülemal tähendatud küla maatükkide päält müüsimine mõne aasta eest 300 rbl. eest pähkklapuid, mis raha walitsus küla hääks pankani, kust ta mõnel juhtuwal suuremal erakorralisel ettewõttel saadawal oleks. Seda raha lubati küla palwe pääle teetegemiseks

tarwitada. Kohe palkasime kraawikaewajad, kes ühes ka kraawide mulle — suuremalt osalt kiwiprügi ja kruusa, sest et teekoha sarnasest maast wõimalik walida oli — tee pääle laiali ajasiwad. Praegu on tee walmis. Edaspidi peab muidugi igamees oma määratud osa korras hoidma mis aga suurt raskust ei sünnita — on ju hää kruus sillutamise materjaliks säälsamas käe jala juures.

Eesti Postimees (nr. 12), 20. märts 1903

—kas. **Suhum-Kalees**, 24. webruaril. „Ammu sest ju,” kui wiimase sõnumi siitpoolt saatsin — pean nüüd möödaläinud aastaga algama: ilmade, wiljasaagi ja terwise seisukorra kohta lühikest ülewaadet tehes. — Nagu kodumaal, nii oli ka meil möödaläinud aasa õige wihmane, mis aga wiljadele wiga ei teinud, sest et siinses soojas kliimas tihem wihm taimeriigile soowitaw külaline on. Wiljasaak üleüldse hää. Kõige paremat saaki aga ei wõi enam tahta, sest et suurem osa maid juba wanad, 20 aasta jooksul ära kurnatud on; sõnnikut aga siin, pääle keeduwilja maa, põllule ei panda ega panna ei olegi. — Seda kaebtust kuuldus tihti, et wihm ühte wõi teist tööd takistas õigel ajal tegemast; endistel aastatel jälle oli alati enam wõi vähem wihma puuduse üle kaebamist. Noh — millal see waene Jumal küll inimeste meele järele oskab teha!? — Tali tuli meil koguni wara ja oli niisugune halb, missugust keegi ei ütle Suhumis näinud olewat. Juba oktoobri lõpul muutusiwad ilmad suure saju järele wiluks ja kraadiklaas langes paar korda alla 0. Nowembri keskel oli kord õige soe, mis läbi wiljapuud warjulisemates kohtades uuesti õitsma hakkasiwad. 14 dets. tuli aga päris talw lumega ja kraad näitas ööseti kuni 4 kr. külma. (Harilikult tuleb siin januarikus sugupärast lund, wõi ei tule mõnel aastal kunagi.) Sarnane tali wältas jõuluni. See oli aeg, mil siin naljalt ree ega rattaga läbi ei saanud. Mõnel üksikul ikka on ka oma weidi ree laadi sõiduriist ehk häda-regi, aga kaugele sa mehike sellega pääsesid! Küla ümbruses oli küll pea jalapaksune kord lund, aga sellest löikas regi läbi, sest alt oli sula; suur tee ja linna ümbrus aga päris paljas, koletu konarik. Teed muutusiwad päris läbipääsemataks. Jõulu pühade ajal kadus küll wiimane lumi 11 kr. soojaga, aga pori oli siis põhjatu, kas upu sisse ära. Hakkas lahenema ja ootasime suwe, aga wõta näpust! Uuest aastast kuni 13 webruarini oli üks lume- ja wihmasaju waheldus wahet pidamata, mis wälist tööd suurel määdul takistas. Harilikult hakati siin jõulu järel kündma, tänawu alles webr. keskel — 13 webr. muutusiwad ilmad korraga ilusaks 16 kr. soojaga, aga ööd on weel wiluwõitu, mõnel ööl kõigest 2 kr. sooja, mis läbi loodus oma ehtimisega pikka aega wõtab.

Liig suur niiskus sünnitas wäga palju haigusi, rohkesti surmaga, iseäranis laste seas. Pääle tuttawa külmatõbe oliwad raskemad haigused sharlakid ja kopsupõletik. Üks Linda asunik (Mengel) matnud, nagu kuuleme, kõik 5 last järestikku, kes sharlakki surnud. — Enam kui kunagi enne waewas külmtõbi aasta otsa, kuni januari lõpu pooleni ka nende ridade kirjutajat. Ikka päew haige, teine parem, ehk waheldus sünnis ka pikemate waheaegade järele: nä-

dal maas, teine ülewal jne. Aga ka terwetel päewadel polnud päris terwisest juttugi: Waba õhu käes wõisid weel liikuda ja kergemat kehalikku tööd wähehaawal teha; aga kui kirjutada katsusid, siis wärisesiwad käed ja sulg tantsis paberi pääl sarnast Wene-tantsu, et teda sedamaid nurka pidid wiskama. Niisama hakkas kõige wähemagi mõtlemise juures kange pääwalu. Sel põhjusel pidiwad ka kirjasaatja kohused tänini täitmata jääma, mida lehe toimetust suuremeelselt wabandada palun. Muutusiwad ilmad, muutus ka terwis. Katsun nüüd hoolsam olla.

Eesti Postimees (nr. 18), 1. mai 1903, lk 3

—kas. **Suhum-Kalees**, 15. apr. Wiimasel ajal on siinsete asunikude elu iseäranis kahes asjas kurtmise wäärt: Esimene on hobuste ja loomade wargus ja puutub iga rahwasse — mõned Kaukasia pärisrahwa sood (nimelt abchased), kui waraste kodu- ja pesapaigad, wälja arwatud. — Küll oli hobuste wargus ennegi üks pähahaltustest; aga hilja ajani maksis siin see seadus, et kohe, kui wargust märgati, seltskond mõne ametliku isikuga jälgi hakkas ajama (otsima). Kuhu pärisrahwa külasse jäljed wiisiwad, see küla mõisteti warastatud looma hind kahjusaaajale wälja maksuma. Läksiwad jäljed sellest külast läbi weel edasi, polnud see enam kahjusaaaja asi: küla, millesse jäljed wiisiwad, pidi ise, kui wastutajaks ei tahtnud jääda, jälgimööda õiget süüdlast otsima. — Iga üksiku warga tegude eest wastutas siis terve küla ehk kogukond (общество). — Asjakäik ise sündis järgmiselt: Külast, kuhu jäljed juhtisiwad, nõuti mõned mehed jälgi tõeks tunnistama; siis tehti protokoll, mis kohalise walitsuse kaudu sõjakubernerile saadeti, kes asja otsustas. Pääle selle hakati süüdlaste kogukondade käest raha nõudma. Küll oli palju waewa, kulu ja tülikat ametikohtade wahet käimist, enne kui aastate järele kahjutasu kätte said; päälegi oli sõjakubeneri poolt ühesugune keskmine hind kõikidele kahjutasuks määratud: ruunad 80, märad 50 ja lehmad 40 rbl. tükk. Wargad ei olnud aga nõnda „lollid”, et palju selles hinnalisi, saadik siis odawamaid oleks wõtnud; nad wiisiwad ikka: lehma kuni 70, märasid kuni 100 rbl. wõi rohkem wäärt jne. Loo lõpp aga oli, et wiimaks ikkagi sugu kahjutasu said. Jäljed wiisiwad alati üle Kadori jõe lähematesse Abchasi küladesse, kust ka kahjutasu wälja nõuti. Wäga harwa tuli ette, et jäljed kadunuks jäiwad, mil korral muidugi ka kahjutasu saamata jäi. — Paari aasta eest aga lõppes see seadus otsa, ja kahjutasu pole enam kellegil loota, ehk — wõta waras kinni! . . . Ja „wõta kinni, ehk lase otsekohe maha ja anna üles—” käsib sinne walitsus; aga seda teha on lihtsalt wõimata. Õnn öeldakse küll kättesaamata olewat, kuid paljudgi arwawad teda õige lähedal silmawat ja mõnele kukub ta teinekord kogemata kätte, aga Kaukasia hobusewarast kinni püüda — jäta, armas hing, see mõtegi järele! Need on omas „ametis” alles täis „meistrid”, kes meie kodumaa wargaid küll „õpipoisteks” wastu wõtaksiwad. Sa paned näituseks hobuse raudkammitas kindlasse talli luku taha ja walwad ise öö otsa püssiga säääl juures, ilma et midagi kahtlast kõbinat kuuleksid — ehk kuuledgi kustgilt

ja hakkad seda terawasti tähele panema; warsti aga leiad teiselt poolt talli seinä maha lõhutud ja hobuse äragi wiidud olewat! — Mitme aasta eest oldud kord kahel wargal, kes kuue hobusega minema kihutanud, kannul, aga need keeranud wahel, kui allolew hobune wäsima kippunud, ühe seljast teise selga ja peitnud endid osawasti hobuse kõhu alla ära, misläbi tagaajajad ka kange kihutamise pääl püssisid pole tarwitada saanud — wargad aga kõigi hobustega peagi silmist kadunud. — Olla ka harukorral ette tulnud, et kusgil waras maha lastud, aga kui juurde jõutud, olnud surnukeha jäljetult kadunud — seltsimeestest osawalt ära koristatud. — Warast teada ehk wälja ei anna seltskond milgi tingimisel. Sarnast „alatumat äraandmise” süüd ei julge ükski õige kaukaaslane oma hinge pääle wõtta. Ennem wõtab terve kogukond wastutamise oma pääle. Et aga see seadus, nagu öeldud, hiljuti ära kaotati, lähewad nimetatud wargused wiimasel ajal õige liiali ja jätawad tihti ühel wõi teisel wee silma.

Et Kaukasia pärisrahwaste iseloomust ja ilmawaatest weidigi lähemalt aimu saada, tähendan järgmist: Nagu muu rahwa arwamise järele igauks mitte kingsepp, rättsepp, kaupmees jne. ei saa olla, need kõik aga auusad ametid on, ilma milledeta ilmas läbi ei saa, nõnda arwab kaukaaslane ka hobusewargust. „Igauks ei wõi waras olla, siis poleks enam, kellelt warastada; ühe osa rahwa liikmetele on aga wargus tarwiline „käsitöö”, mis pääle warandusliku kasu weel rohkem auu ja lugupidamist toob. Nimelt Tsherkessi sugu rahwaste juures (kellede hulka ka endise Abchasia würstiriigi, praeguse Suhumi ringkonna pärisrahwas — abchasid loetakse) oli ja on weelgi see kombe ja kord maksmas: Esimene poeg jääb isa asemele sakli (maja) peremeheks; teine poeg hakkab karjapidajaks, nagu esiisadest piiblis loeme, ehk kes waene, wõttab teiste loomad karjatada. Suwel ajawad nad karjad kõrgele mägedesse, talwel alla orgudesse, kus talwe polegi — osalt ka omanikkude kätte tagasi, kelledega tingitud aeg lõpeb. On aga isal weel poegi, siis pandakse kolmas poeg osawa „meistri” juurde warguse „ametit” õppima. Teeb ta wiimaks ühe kaelamurdwa, elukardetawa warguse tüki osawasti läbi, siis on õpipoiss ennast auusaks meistriks „eksaminerinud” ja wõib auusat neiut kosida. — Et hobusewargus nuhtlusewääriline kuritöö on — sellest ei jaksa kaukaaslane kuidagi aru saada. Nende meelet on warguse keeld nende eestõiguste rikkumine — nagu kodumaa mõisnikud kõrtsidegi kaotamisest arwawad — ehk lausa wälja öeldud: Warguse keelus näeb kaukaaslane ainult wägiwaldset rõhumist, millest ta kõigiti katsub kõrwale põigelda. Walitsuse walwsate silmade eest pakuwad Kaukasia mäed ja lõhestikud seaduse wastupanijatele hääd pelgupaika, kuna uuema aja haridusel sinna teed leida raske on. — Ülepää arwatakse Grusia rahwad, nagu grusiinid, mingreelid, imeretinid, kuriid, georgiid jne. Tsherkessi rahwastest rohkem harituteks ja wiisakamateks; kuid metsikud, ühtlasi ka lapsikud, on nemadgi küllalt — teistest Europa rahwastest mõne aastasada hariduses maha jäänud. — Uuemal ajal hakatakse siisgi rohkem poegi koolitama ja kellel kudagi wõimalik, katsub neid kroonu ametnikkudeks upitada. Käsitöö- ja kaupluste õpilastega, kui ka küla koolides käiakse aga käsualustega, nagu ise oma tähelepanemise järele otsustada wõin, liig toorelt ja wägiwaldselt ümber, nagu see metsiku rahwa juures loomulik.

Eesti Postimees (nr. 20), 13. mai 1903, lk. 3

—kas. **Suhum-Kalees**. (Lõpp.) Jätkan minewases kirjas pooleli jäänud juttu edasi. Warguse kohta tähendan weel, et kuna mitmel pool warguse vähendamiseks hobuste passisid soowitati — meil need juba algusest olemas oliwad, niihästi hobustel, kui sarwloomadel. Igaüks, kes hobust wõi karilooma müüs, pidi ostjale külawanema poolt kinnitatud tunnistuse andma, kus kõik looma tundemärgid, kui ka müüja ja ostja täielikud adressid ülesse oliwad tähendatud. Ka pidi tunnistuses seisma, kas müüdaw loom oma kaswatatud, wõi enne ostetud, ja kelle käest. Omas külas naabrite wahel wõis mõnikord weel ilma tunnistuseta läbi saada, aga wõõra küla ostjal oleks ilma tunnistuseta loom enne kodu jõudmist käest ära wõetud ja tema enesega kui wargaga ümber käidud. — Wiimasel ajal on külades weel täielikud loomade hingekirja raamatud sisse seatud. On keegi hobuse wõi karilooma müünud, wõi on see tal ära warastatud, otsa lõppenud wõi tapetud — kohe peab ta seda raamatust maha kustutada laskma; ostmise korral aga, wõi kui hobusel wars wõi lehmil wasikas sündinud — „elukirja” ülesse panna laskma, mille järele siis müümise juures hõlbus on tunnistust wälja kirjutada. — See kõik ei ole aga warguse vähendamiseks midagi mõjunud; sellewastu on wargus aga, nagu minewases kirjas tähendatud, sellest saadik, kui kahjutasu nõudmine pärismaalaste käest maha jäi, palju rohkenenud. Mõne päewa eest warastati ühel Estonia elanikul jällegi Krimmist toodud 100 rublaline lehm ära. Loomad tapetakse ja söödakse pärismaalastest kohe ära; hobused toimetatakse salateesid mööda kaugele müügile, kus passisid ei nõuta, — suuremalt jaolt üle Türgi ja Persia piiri. — Kuda ja kas siin asi warguse poolest ülepea kunagi paranema saab — on wäga küsitaw ja kahtlane.

Teine raskus, millest hiljuti juba ajalehtedes jutt oli, on see, et siia enam ühtegi asunikuks ei kinnitati, kes mitte õigeusuline ja ühtlasi ka sündinud wene-lane ei ole. Mitmete muu rahwa liikmete palwed, kes õigeusulised, on tagajärjeta jäänud. See seadus on 15. apr. 1899 aastal wälja antud, aga nagu arwata wõib, oli see umbes paar aastat weel pääle selle kohalisel walitsusel teadmata, sest et jaoskonna kui ka ringkonna ülem (начальникъ участка и начальникъ Сухумскаго округа) asunikkude wastuwõtmise kohta tehtud küla otsusi (общественный приговоръ) kohalise sõjakuberneri kätte lõpuotsuslikuks kinnitamisele saatmiseks wastu wõtsiwad ja omalt poolt ära kinnitasiwad. Selle kui ka liig pikaldaste kantseleide waheliste kirjatoimetuste tagajärjel, on mitmed asunikud päris hädas. Küll ei antud siin ammuigi enam uusi maid, sest et neid ülepea anda ei olnud; aga et mitmed siit ära minnes maa eestõiguse, ehitused jne. terwelt ära müüsiwad, siis saiwad õige mitmed, mõnikord ka omaniku surma läbi — ostuteel uuteks asunikkudeks. Küla poolt wastu wõetud, kohalise walitsuse poolt kinnitatud, asusiwad nad siin, mõni juba õige mitu aastat, kuberneril lõpuotsuslikku kinnitamist oodates. Korraga nõuti ülemal täh. seaduse põhjal, et iga mitte-wenelane 6 kuu jooksul peab ära minema, kes weel sõjakuberneri poolt kinnitatud ei ole. Kõgemale poole saadetud palwekirjad jäiwad tagajärjetuks. Küsimine on nüüd: kes maksab waeste asunikkude kahju? Nad on endistele omanikkudele eestõiguse, ehitus-

te ja muude tööde eest kallist hinda maksnud, mõni kuni 1200 rubla; siis on nad loomad, põllutööriistad ja muud majatarwitused ostnud, mis jällegi mõne hää saja nõudis; nad on parema töö-jõuu ja waewa-higi uue asukoha sisse matnud, — aga nüüd, kus waewa wiljast lõikust hakkad lootma — mine minema! . . . Asuma tulijatel wenelastel ei ole raha maksta, muu rahwuse liikmetele müüa ei tohi, — ei muud, kui jäta toodud tuhanded siia paika ja mine silmaweega kerjajana minema . . . — Toon näituseks ühe asuniku, *Abram Suu*: Ta müüs paari aasta eest Oudowas oma päriskoha ära ja ostis siit ühe Estonia elaniku käest, kes Suhumist jäädawalt ära läks, maa eestõiguse ehitustega 1200 rbl. eest; kulutas sadanded muu majatarwituste pääle; siis warastati hobune ära; nüüd peab ta suure perega tõesti kerjajana ära minema, kui wahest mõnel wenelasel juhtumise kombel raha ei ole, tema omandust osaltgi tasuda. Tema palwekirja pääle on küll weel wiimane otsus praegu tulemata, aga loota ei ole tal paremat kui teistelgi. Kes siia täiesti kinnitatud, neid lubatakse takistamata edasi; et aga keegi oma maaõigust ega tööd muudele, kui sündinud wenelasele (коренные русские) pärandada ega müüa ei tohi, siis peawad siit küll warem wõi hiljem surma wõi ärarändamise läbi kõik teised rahwad kaduma — olgu siis, et seaduses kudagi mõnda muudatust juhtub.

— 27. apr. Mujalt kuuleme Lihawõtte aegsetest lume-tormidest, meil oliwad pühad wäga ilusad. Mets oli täiesti lehtes ja palawust üleliigagi: 24 R. wilus. Üksi wiimasel pühal oli palawuse järel tubli wihm. Nii on tänini palawad päewad tihedate wihmasadudega wahelduses ja taimeriik ütle mata tore.

Eesti Postimees (nr. 30), 24. juuli 1903, lk. 3

—kas. **Suhum-Kalees**, 6. juulil s. a. mäletas Estonia koguduse wöölmünder hr. J. Pint oma 35. aastast sünnipäewa pidulikult. Et igasugu pidusid tihti peetakse, siis ei maksaks nendega iseenesest ajalehe ruumi sugugi raisata. Kuid räägitawal pidul oli Suhumi kohta iseäralik ja üleüldine tähtsus, mispärast sellest tuttawale „postipapale” teatan. — Asja tähtsus seisab selles, et kuna Suhumis alkohol alati esimene ja wiimane päris a ja o on, see siin esimene ilma alkoholita pidu oli, mis nagu imetegu näitas, et selle toimepanijal nõndapalju julgust, iseteadwust kui ka enese ärasalgamist oli. — Wäga meeldiw ja armas oli see pidupäew! Wõõraid oli hää hulgakene koos, aga kõik oli nii waikne ja ilus, kuna harilikult joodikute lärm ja toorus iga pidu wastumeelseks ja wäljakannatamataks teeb. Muidugi oliwad siin iseäralised alkoholi-, öö- ja uulitsakangelased kutsumata jäetud, millega ma sugugi kõiki äraolijaid ei taha tähendada; sest et ka auusaid isikuid igauhte wõimata oli pidule kutsuda. — Pääle kõige auusama wiisilise kehakinnituse oli joogiks limonaad ja puuwilja kali, mis palawa ilma tõttu iseäranis hästi maitsiwad. Pidulõbu ülendas laulu- kui ka muusikakoor, milles auustatud piduandja ise esimest wiulit mängib, nii et alamt sorti lõbud, nagu kaardimäng täitsa ja tants peaaegu puudusiwad.

Hr. Pint on teist aega meie koguduse wöölmünder, kindlameeleline ja täieline auumees, teaduse, kirjanduse ja muusika sõber, põlgab kõik halbtust, ka kaardimängu ja tantsu, aga mitte halbtuse tegijat inimest ennast, kes sellegipärast Jumala kujukandja on — on ka aastat kümme täieline karskusemees. Need on omadused, mida igaühele tuleks soowida.

Suhumis on juba mitugi karskuse meest. Mõned neist on selleks alkoholi enese walusa õpetuse läbi saanud. Muidugi ei puudu siin ka õige pisut pruukijaid parajuse mehi. Ka hr. Pint ei ole kunagi joodik olnud, waid ka kõige wäheha alkoholi pruukimise ainult sel otstarbel maha jätnud, et nõrgematele wendadele mitte pahanduseks olla. Nõnda peaksiwad kõik parajusemehed tegema, kelledel see ju täisjoodikuga wõrreldes koguni kerge peaks olema.

Julgen loota, et sarnane alkoholita pidu, millega auustatud hr. Pint algust söandas teha, Suhumis mitte wiimaseks ei jääks, waid rohkesti järeltegijaid leiaks. See oleks omast kohast tõesti nagu häätegu ja nõrgematele käe wastusirutamine. Kes aga, nagu see siin iseäranis moodis on, pidulistele sellega hästi meelejärele olla püüab, et ta alkoholiga hästi heldel käel ümber käib, teeb arwatawa hääteo asemel moraliliselt ehk kõlbduiselt ainult kurja ja aitab mõndagi nõrgemat kaugemale alkoholi laenetusse lükata, kus need kuldranna siniwiirukest silmist kaotades jäädawalt wõiwad langeda. Suurem hulk on ja saawad ju ainult sel põhjusel joodikuks, et nad sõbralikule pakkumisele nõrgad on wastu panema, ehk et parajusepidajad ise eeskujuga andes nendele komistamise kiwideks saawad, kuna aga täitsa joodikud ennem juba alkoholi eest hoiatajateks ja tagasikohutajateks on.

Kuda Suhumis karskuse asja pääle tänini üleüldiselt on waadatud, wõtan teine kord harutuse alla — praegu on muid teateid järge ootamas.

Eesti Postimees (nr. 39), 25. september 1903, lk. 3

—kas **Suhum-Kaleest**. 24. aug. õhtu andis kuulus Wene rahwalaulude ettekandja Slawjänski oma kooriga Suhumi linnas kontserti, kuhu ka hää osa eestlasi oli ilmunud. Wiimaseid oleks hoopis rohkem olnud, sest kes ei tahaks küll ilmakuulust kontserti kord kuulda, mis suuremal hulgal Suhumis wahest esimene ja wiimane on, kuid kahjuks saime teate weel wiimasel silmapilgul kätte. Siin sõidetakse tasasel maal suurte kahehobuste wankertega, millel wedrutoolid istumise jaoks pääl käiwad. Et tee wäga ilus oli ja ilm mitte liiga palaw, siis kihutasime kolme niisuguse wankritäie kontserdihimulistega linna poole, kuhu weel õigeks ajaks jõudsime. Ehk küll pileti hinnad soolased oliwad (I plats 2 rbl. 60 k., wiimane püstiseistes 50 k.) oli rahwa tung siisgi nõnda suur, et — hakka wõi karjuma! — Ehk küll Wene rahwawiisid Eesti kõrwale weidi nagu wõõrad on, wõis nende ilu ja wägewust õppinud koori ettekandel sellegipärast imestada. Suuremalt osalt oliwad need soololaulud. Tenor-soolod laulis hr. Slawjänski ise, kuna mõnes sopran-soolo laulus tema tütar kunstlauljanna Margarita Dmitrijewna Slawjänskaja ette astus. Kooris

wõis umbes 40 isikut olla, osa neist alles lapsed — kõik XVI. aastasaja bojaride riides. Meid huwitas pääasjalikult kuulsa koori ettekande osawus. Mis-sugune ilu ja mõnu! Ikka waiksemaks jääb laul — kostab nagu mitme wersta tagant — waikib kuni ppp, mida waewalt weel kuulda wõib — südamed sula-wad ja kuulajad jääwad nagu kunstunesse — wiisi ei kostagi enam, kuid sõ-nad kuulukse siisgi selgesti, mis ei tea kust tulewad — korruga nagu kõue kargatus otse pää kohal sf ja fff, ilma et sellegi pärast kõrwu oleks haawanud! — „Ja meie arwasime endid ka hästi laulma, kuna nüüd wast laulu kuulsin!” — ütles mõnigi. Aga kas see meie puudulise maitse süü, wõi muu wiga oli: Slawjänski tütre hääl üksikutes sooloosades oli küll ilus ja puhas, aga liig wäristamine ei meeldinud meile; wõib olla, et see Wene tundelauludes kohane on, aga „mis ikka liig, see liig!” — ütlesiwad eestlased. Ilusad oliwad küll lau-lud kõik, minule meeldisiwad siisgi rohkem tundelaulud, iseäranis lapse uinulaul (Спится мнѣ младешенкой), suuremale hulgale aga, nagu see ha-rilik, meeldisiwad rohkem tantsutaktis naljalaulud. — Mõtlesin: kui kord mõnda Eesti tundelaulu Aino Tamme suust kuuleksin . . . lõpuotsus oleks wist — „Lase oma sulast nüüd rahu ära (hauda) minna, sest mu kõrwad on sinu taewalist heli kuulnud . . .” Imestama pani weel hääle ulatus: Niihästi kontra kui kõrge c tuliwad weel puhtalt kuuldawale. —